

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

МІКРОЕКОНОМІКА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до вивчення дисципліни

для студентів галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Економіка» спеціалізації «Міжнародна економіка»,
«Економічна кібернетика»
денної форми навчання

Всі цитати, цифровий та фактичний матеріал, бібліографічні відомості перевірені. Написання одиниць відповідає стандартам

СХВАЛЕНО
на засіданні факультету ФММ
Протокол № 10
від 30 травня 2016 р.

Підпис(и) автор(ів) _____

«__» _____ 2016 р.

Київ - 2016

Мікроекономіка: метод. рекомендації до вивчення дисципліни для студентів напрямів підготовки 6.030502 «Економічна кібернетика», 6.030503 «Міжнародна економіка» денної форми навчання / уклад. Ю.В. Тюленєва – К.: КПІ, 2016. – 72 с.

Рецензент: **Крейдич І.М.** д.е.н., професор.

Укладач: к.е.н., доц. Тюленєва Ю.В.

Відповідальний за випуск: *Круш П.В.*, проф., к.е.н.

Видання подається в авторській редакції

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Програму навчальної дисципліни «Мікроекономіка» складено відповідно до нормативної частини програми професійної і практичної підготовки бакалаврів напряму підготовки «Економіка підприємства».

Відповідно до навчальних планів підготовки бакалаврів факультетом менеджменту та маркетингу НТУУ «КПІ» кредитний модуль належить до циклу *природничо-наукової та загальноекономічної підготовки* з обов'язкової частини програми підготовки бакалавра і базується на фундаментальних знаннях, сформованих у ході навчання «Основ економічної теорії», «Макроекономіки», «Вищої математики» та забезпечує подальше навчання професійно орієнтованих кредитних модулів «Економіка підприємства», «Міжнародної економіки», «Прикладне програмне забезпечення».

Предметом кредитного модуля є поведінка індивідуальних господарських суб'єктів у різних ринкових структурах.

Кредитний модуль «Мікроекономіка» спрямований сформувати у студентів теоретичні знання з економіки та окремих суб'єктів господарювання. Кредитний модуль повинен озброїти студентів вміннями застосовувати ці знання для розв'язання практичних задач з підвищення ефективності роботи підприємств, визначення оптимальних обсягів виробництва, що забезпечить максимальний розмір прибутку, достатніх розмірів підприємства.

Основними видами навчання є лекції, практичні та індивідуальні заняття. Ці форми дають можливість у повному обсязі вивчити новий матеріал, закріпити його, розвивати практичні навички та контролювати знання.

Навчальним планом передбачається самостійна робота студентів, тематика якої направлена на вивчення, дослідження поведінки суб'єктів господарювання в різних ринкових структурах, роботу з навчальними посібниками, з матеріалами періодичних видань, розрахунків задач і виконання тестів різного рівня складності.

Метою кредитного модуля є формування у студентів системи знань з теорії поведінки споживачів, господарських суб'єктів в умовах обмежених ресурсів, ринкових структур, ринків факторів виробництва, а також основ вибору напрямків і способів використання ресурсів у різних конкуруючих цілях; вивчення основних понять, категорій та засобів мікроекономічного аналізу; набуття практичних навичок застосування базових принципів та інструментів мікроекономічного аналізу до моделювання поведінки основних мікроекономічних суб'єктів, виконання техніко-економічних розрахунків, пов'язаних з обґрунтуванням оптимізації рішень мікроекономічних систем.

Згідно з вимогами програми навчальної дисципліни студенти після засвоєння кредитного модуля мають продемонструвати такі результати навчання:

знання:

– основ економічного механізму та базових категорії, понять мікроекономіки;

- законів та наслідків їх проявлення у поведінці споживача;
- законів та наслідків цих законів у поведінці виробника;
- базових моделей мікроекономічного аналізу;
- умов оптимізації поведінки споживачів та виробників в різних ринкових структурах;
- основні показники виробництва та витрат;
- підготовка до вивчення прикладних дисциплін, що базуються на мікроекономічній теорії
- закони економічного обміну.

уміння:

- пристосувати набуті знання на практиці;
- аналізувати та оцінювати економічні рішення та ситуації;
- приймати обґрунтовані оптимальні рішення;
- розраховувати основні економічні показники економічної діяльності.

досвід:

- вирішення практичних задач з мікроекономічної теорії;
- прийняття рішень з поведінки суб'єктів господарювання;
- виконувати техніко-економічні розрахунки, пов'язані з обґрунтуванням оптимальності рішень мікроекономічних систем.

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Програма дисципліни «Мікроекономіка» включає наступні модулі:

Модуль 1

Змістовний модуль 1. ТЕОРІЯ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА

Тема I.1. Предмет і метод мікроекономіки

Мікроекономіка як складова частина теоретичної економіки. Проблема обмеженості ресурсів і необхідність вибору. Альтернативність цілей використання обмежених ресурсів і раціональність поведінки суб'єктів ринкових відносин. Зміст, співвідношення та генезис термінів «політична економія», «економічна теорія», «теоретична економіка», «економікс» та інші. Функції мікроекономіки. Ефект «Робін Гуда». Мета та метод мікроекономіки. Основні поняття та припущення. Основні суб'єкти та об'єкти економічних відносин на мікрорівні. Методологія мікроекономічного аналізу: граничний аналіз, моделювання: графічне, аналітичне, табличне; оптимізація й визначення рівноваги тощо. Загальні та специфічні методи мікроекономіки. Мікроекономічні моделі. Взаємозв'язок позитивного та нормативного аналізу.

Література: [1, с. 3-6; 2, с. 5-10; 3, с. 11-24; 4, с. 5-24; 5, с. 1-20; 6, с. 13-24].

Тема I.2. Теорія граничної корисності та поведінки споживача

Корисність в економічній теорії і проблема її виміру. Поняття «потреби», «види потреб». Економічні блага, їх класифікація. Поняття «корисність», її особливості; спосіб досягнення. Сукупна та гранична корисність, функція

корисності, динаміка зміни сукупної і граничної корисності. Закон спадної граничної корисності блага, його графічне подання. Оптимізація споживання за умови множинності споживаних благ. Модифікація функції корисності як залежності між кількістю споживаних благ і рівнем корисності за умови бюджетних обмежень. Сутність раціонального вибору споживача. Рівновага споживача з кардиналістських позицій. Поняття «рівноваги споживача». Модель споживання набору благ. Другий закон Госсена. Еквімаржинальний принцип досягнення раціонального вибору та рівновага споживача.

Література: [1, с. 61-81; 2, с. 22-30; 3, с. 26-51; 4, с. 72-83; 5, с. 65-101].

Тема I.3. Ординалістська теорія поведінки споживача

Система переваг споживача та її основні елементи. Раціональна поведінка споживача, уподобання споживача, споживчий вибір, припущення теорії корисності, криві байдужості, їх суть та побудова. Властивості кривих байдужості. Карта байдужості. Гранична норма заміни (заміщення) благ: сутність і методика обчислення, крайні випадки. Бюджетні обмеження, бюджетна лінія, її аналітична та графічна форма, властивості. Визначення нахилу бюджетної лінії. Вплив зміни доходу споживача та цін на положення бюджетної лінії. Умови, методика вибору та оптимум споживача. Два підходи до оптимізації споживчого вибору, їх гранична інтерпретація. Вирівнювання зважених граничних корисностей і рівновага споживача. Різні випадки досягнення рівноваги: «кутова» і «внутрішня» рівноваги.

Література: [1, с. 81-82; 2, с. 42-45; 3, с. 51-53; 4, с. 80-83].

Тема I.4. Аналіз поведінки споживача

Реакція споживача на зміну його доходу. Графічний аналіз і побудова лінії «дохід-споживання». Нахил лінії. Поняття «благо з нормальною споживчою цінністю» і «з низькою споживчою цінністю». Крива Енгеля; закон Енгеля-Швабе. Реакція споживача на зміну цін товарів. Побудова лінії «ціна-споживання». Траєкторія розвитку споживання. Побудова лінії індивідуального попиту споживача. Ефект заміщення та ефект доходу. Одно- та різноспрямований вплив ефектів. Парадокс Гіффена. Особливості ефекту за Е.Слуцьким та Дж. Хіксом. Надлишок споживача. Утворення «надлишку споживача» та приріст надлишку споживача. Сукупний надлишок споживачів і формування ринкового попиту на певний товар. Зміна надлишку і витрати в результаті введення податків і дотацій на товари.

Література: [1, с. 92-105; 2, с. 37-44; 3, с. 80-100; 4, с. 96-102].

Тема I.5. Попит, пропозиція, їх взаємовідносини

Попит і закон попиту. Ринковий попит, форми представлення попиту: аналітична, таблична та графічна. Соціальні ефекти: ефект «юрби», ефект «сноба», ефект «Веблена». Аналіз зміни попиту в цілому та величини (обсягу) попиту. Цінові та нецінові детермінанти. Цінова еластичність попиту. Методичні підходи до обчислення показника еластичності. Взаємозв'язок ціни та валової виручки за різної еластичності. Еластичність попиту за доходом та перехресна еластичність попиту. Пропозиція і закон пропозиції. Аналітична, таблична та графічна форми представлення пропозиції. Індивідуальна та

ринкова пропозиція. Аналіз змін у пропозиції та в обсязі пропозиції. Цінові та нецінові детермінанти пропозиції. Еластичність пропозиції. Перехресна еластичність пропозиції та її вплив на стратегію товаровиробника.

Література: [1, с. 111-133; 2, с. 61-81; 3, с. 75-81; 4, с. 25-71; 5, с. 27-60].

Модуль 2

Змістовний модуль II. ТЕОРІЯ ПІДПРИЄМСТВА: ВИРОБНИЦТВО І ВИТРАТИ

Тема II.1. Мікроекономічна модель підприємства

Підприємство як суб'єкт ринку та виробничо-ринкова система. Мотивація поведінки підприємства. Основні види вибору підприємства: що виробляти (продукція, роботи, послуги)? як виробляти (технологія, фактори виробництва)? для кого виробляти (ринки, споживачі, ціни)? Фактор часу та періоди у функціонуванні оптимального та рівноважного станів підприємства. Найважливіші параметри підприємства як мікроекономічної моделі. Фактори виробництва, їх групування та варіації. Поняття і параметри виробничої функції. Сукупний, середній та граничний продукт. Витрати виробництва, економічний та бухгалтерський підходи до визначення. Поняття: загальний (сукупний, валовий), середній та граничний виторг. Прибуток як кінцевий результат діяльності підприємства.

Література: [1, с. 21-25; 2, с. 135-145; 3, с. 93-95; 5, с. 154-162; 6, с. 166-175].

Тема II.2. Варіації факторів виробництва та оптимум товаровиробника

Частинна варіація факторів виробництва та її графічне відображення, основні показники та їх взаємозв'язок. Закон спадної віддачі. Еластичність виробництва. Обґрунтування управлінських рішень щодо розширення та згортання виробництва. Ізоквантна варіація факторів виробництва. Ізокванта та карта ізоквант. Гранична норма технічного взаємозаміщення. Пропорційна варіація факторів виробництва. Види віддачі від масштабу. Ізокоста; карта ізокост. Оптимум виробника та ізоклинна варіація факторів. Вибір комбінації виробничих факторів за критеріями мінімізації витрат чи максимізації випуску. Траєкторія розширення виробничої діяльності у коротко- та довгостроковому періодах. Зміна цін на ресурси. Ефекти заміщення та випуску. Концепція Х-фактору.

Література: [1, с. 25-30; 2, с. 145-155; 3, с. 96-100; 4, с. 110-122].

Тема II.3. Витрати виробництва

Витрати виробництва в короткостроковому періоді. Показники витрат, фактори, які впливають на їх значення. Постійні та змінні витрати (сукупні та середні). Типовий характер зміни витрат у короткостроковому періоді. Закон неминучого зростання граничних витрат (зниження дохідності). Взаємозв'язок різних показників. Витрати на довгострокових інтервалах. Склад витрат у довгостроковому періоді. Криві довгострокових витрат (сукупних і середніх) як такі, що огинають криві короткострокових витрат. Види кривих довгострокових

середніх витрат. Концепція мінімально ефективного розміру підприємства. Варіанти технологічного вибору підприємства в процесі вироблення довгострокової стратегії розвитку. Оптимальна виробнича потужність (оптимальні обсяги випуску).

Література: [1, с. 45-48; 2, с. 192-202; 4, с. 130-154; 6, с. 201-222].

Модуль 3

Змістовний модуль III. ТЕОРІЯ РИНКОВИХ СТРУКТУР

Тема III.1. Ринок досконалої конкуренції

Модель ринку досконалої конкуренції та її характеристики. Ринковий попит на продукцію підприємства за умов досконалої конкуренції. Графічне відображення попиту, середнього, граничного й сукупного виторгу підприємства. Максимізаційно-мінімізаційні цілі підприємства в короткостроковому періоді. Визначення оптимальних обсягів випуску: два підходи. Пропозиція підприємства в короткостроковому періоді, її зв'язок з кривими витрат; графік галузевої пропозиції. Ринок досконалої конкуренції у довгостроковому періоді. Пропозиція підприємства у довгостроковому періоді. Крива ринкової пропозиції у довгостроковому періоді та можливі її конфігурації. Довгострокова рівновага підприємства, галузі, ринку та механізм її підтримки.

Література: [2, с. 198-210; 3, с. 125-130; 4, с. 155-165; 5, с. 218-250].

Тема III.2. Монопольний ринок

Модель «чистої» монополії та її характеристики. Поняття «єдиний продавець», «ринкова (монопольна) влада». Діагностування монопольної влади. Різновиди монополії. Монополістичний спосіб дій. Монопольний ринок у короткостроковому періоді. Крива попиту монополіста. Вибір монополістом ціни та обсягу виробництва. Вплив на поведінку монополіста цінової еластичності попиту. Пропозиція монополіста та особливості її формування. Визначення монопольної ціни. Цінова диференціація та дискримінація. Рівновага підприємства-монополіста у довгостроковому періоді. Досягнення та утримання монополістом ринкової влади. Особливості функціонування реальних монополізованих ринків. Економічні наслідки монополізації галузі. Потреба державного регулювання монополії, антимонопольна політика.

Література: [2, с. 221-223; 4, с. 180-185; 5, с. 272-280; 8, с. 166-172].

Тема III.3. Олігополія та монополістична конкуренція

Ознаки і поширення монополістичної конкуренції. Спільні риси та відмінності монополістичної конкуренції порівняно з досконалою конкуренцією та чистою монополією. Прибутковість і збитковість підприємства у короткостроковому періоді. Визначення оптимального обсягу продажів і цінова політика. Умова досягнення та підтримання беззбитковості у довгостроковому періоді. Нецінова конкуренція. Надлишкова виробнича потужність, її наслідки для товаровиробника та суспільства в цілому. Основні ознаки олігополії. Загальна взаємозалежність олігополістів та еволюція способу дій учасника ринку. Теоретичні моделі олігополії. Теорія ігор у моделюванні

олігополії. Цінові війни та схильність до змови. Таємні змови, мовчазні згоди та легальні угоди. Картелі.

Література: [2, с. 224-230; 4, с. 186-193; 5, с. 281-290; 8, с. 175-185].

Модуль 4

Змістовний модуль IV. РИНКИ ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА

Тема IV.1. Ринки факторів виробництва

Загальна характеристика ринку факторів виробництва. Граничний фізичний продукт ресурсу, методика його обчислення та графічна інтерпретація. Гранична дохідність ресурсу для різних виробників. Граничні витрати ресурсу та максимізація прибутку виробником. Попит на ресурси. Похідний попит. Взаємозв'язок ринків продуктів і факторів виробництва. Похідний попит за досконалої конкуренції на ринку товару. Монопольний похідний попит. Похідний попит та принцип оплати факторів. Попит на працю за умов досконало конкурентного ринку ресурсів. Ринкова пропозиція праці на досконало конкурентному ринку. Ринок праці з недосконалою конкуренцією. Капітал і процентний дохід. Пропозиція заощаджень. Ринок землі та ціна землі.

Література: [1, с. 170-196; 2, с. 261-318; 3, с. 135-153; 5, с. 291-390].

Модуль 5

Змістовний модуль V. РІВНОВАГА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ РИНКОВОЇ СИСТЕМИ

Тема V.1. Загальна ринкова рівновага та економіка добробуту

Поняття ринкової рівноваги, її аналіз. Часткова та загальна рівновага. Аналіз загальної рівноваги, його етапи. Ефект зворотного зв'язку. Система рівнянь загальної рівноваги за Вальрасом. Закон Вальраса. Рівновага обміну. Необхідність і вигоди ринкового обміну. Порівняння граничних норм заміщення для пар товарів, що обмінюються. Діаграма Еджворта. Ефективність при обміні. Крива контрактів. Парето-ефективний розподіл. Крива можливостей споживачів. Загальна рівновага за Парето. Ефективність у виробничій сфері. Розподіл виробничих ресурсів. Крива виробничих контрактів. Парето-оптимальний розподіл ресурсів. Рівновага виробника на конкурентному ринку факторів виробництва. Крива виробничих можливостей та ефективність випуску. Загальна рівновага та економіка добробуту.

Література: [1, с. 245-288; 2, с. 332-345; 3, с. 178-186; 6, с. 375-405].

Тема V.2. Інституціональні аспекти ринкового господарства

Правові передумови для ринкових суб'єктів. Сучасна економічна теорія права власності як сукупність санкціонованих норм поведінки. Трансформування власності та ринкові процеси. Інституціональна природа сучасної фірми. Загальні, специфічні, інтерспецифічні ресурси фірми. Контрактна концепція фірми. Трансакційні витрати. Позаринкові зовнішні ефекти. Поняття про зовнішні ефекти. Суспільні та індивідуальні витрати (вигоди). Корегуючі податки та субсидії. Теорема Коуза. Роль держави у вирішенні екологічних проблем. Громадські блага. Споживчі властивості

громадських благ: загальнодоступність, неконкурентність та невиключеність. Попит на громадські блага та їх ефективний обсяг. Забезпечення громадськими благами: можливості ринку і держави.

Література: [1, с. 380-196; 2, с. 302-315; 4, с. 203-270].

3. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Таблиця 3.1

Теми практичних занять з дисципліни «Мікроекономіка»

Назви розділів і тем	Кількість годин	
	Денна форма навчання	
	6.030502	6.030503
1	2	3
Змістовний модуль 1. Теорія поведінки споживача		
<i>Тема 1.1.</i> Предмет і метод мікроекономіки	2	2
<i>Тема 1.2.</i> Теорія граничної корисності та поведінки споживача	2	2
<i>Тема 1.3.</i> Ординалістська теорія поведінки споживача	2	2
<i>Тема 1.4.</i> Аналіз поведінки споживача	4	4
<i>Тема 1.5.</i> Попит, пропозиція, їх взаємовідносини	4	4
<i>Разом за розділом 1</i>	14	14
Змістовний модуль 2. Теорія підприємства: виробництво і витрати		
<i>Тема 2.1.</i> Мікроекономічна модель підприємства	2	2
<i>Тема 2.2.</i> Варіації факторів виробництва та оптимум товаровиробника	4	4
<i>Тема 2.3.</i> Витрати виробництва	4	4
<i>Разом за розділом 2</i>	10	10
Змістовний модуль 3. Теорія ринкових структур		
<i>Тема 3.1.</i> Ринок досконалої конкуренції	2	2
<i>Тема 3.2.</i> Монопольний ринок	2	2
<i>Тема 3.3.</i> Олігополія та монополістична конкуренція	4	4
<i>Разом за розділом 3</i>	8	8
Змістовний модуль 4. Ринки факторів виробництва		
<i>Тема 4.1.</i> Ринки факторів виробництва	2	2
<i>Разом за розділом 4.</i>	2	2
Змістовний модуль 5. Рівновага та ефективність ринкової системи		
<i>Тема 5.1.</i> Загальна ринкова рівновага та економіка добробуту	1	1
<i>Тема 5.2.</i> Інституціональні аспекти ринкового господарства	1	1
<i>Разом за розділом 5</i>	2	2
Всього годин	36	36

4. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

Тема: *Вступ до курсу. Предмет та метод мікроекономіки.*

Мета заняття: ознайомити студентів з основними завданнями курсу, формами проведення занять і методами контролю успішності. Сформувані у студентів уявлення про предмет мікроекономіки та зв'язок його з іншими дисциплінами.

План проведення заняття:

1. Основні вимоги до студентів в ході вивчення кредитного модуля «Мікроекономіка», система оцінки успішності студентів, проведення календарного та семестрового контролю, виконання індивідуального завдання.

2. Мікроекономіка як складова частина теоретичної економіки, суб'єкти та об'єкти економічних відносин на мікрорівні.

3. Методологія мікроекономічного аналізу. Мікроекономічні моделі.

Ключові поняття: *мікроекономіка, ефект «Робін Гуда», позитивний аналіз, нормативний аналіз, ресурси, альтернативна вартість, граничний аналіз, економічне моделювання, економічна модель, економічні змінні, рівноважна модель, крива виробничих можливостей.*

Література: [1, с. 3-6; 2, с.5-10; 3, с.11-24; 4, с.5-24; 5, с.1-20; 6, с.13-24]

Питання для дискусії та завдання

1. Яка різниця між мікроекономікою та макроекономікою?
2. В чому особливість економічних ресурсів від просто ресурсів? Наведіть приклади економічних та просто ресурсів. Поясніть значення обмеженості ресурсів.
3. Розкрийте сутність поняття альтернативні витрати. Чому будуть дорівнювати ваша альтернативна вартість занять мікроекономіки, сніданок в їдальні КПІ?
4. В чому суть функцій мікроекономіки.
5. Поясніть значення "ефекту Робін Гуда". Наведіть приклад.
6. Які методи відносяться до специфічних методів мікроекономіки?
7. Яка різниця між оптимізаційною та рівноважною моделями? Наведіть приклад обох моделей.
8. Яку роль відіграють домогосподарства та підприємства у роботі мікроекономічної моделі?

Тестові завдання для перевірки знань

1. Мікроекономіка на відміну від макроекономіки вивчає:

- а) поведінку окремого споживача;
- б) економіку територіальної одиниці;
- в) економічні явища протягом короткого періоду часу;
- г) взаємодію структурних одиниць економіки.

2. До суб'єктів мікроекономіки відносяться:

- а) споживачі та виробники;

- б) підприємства;
- в) держава;
- г) всі відповіді вірні.

3. Центральними суб'єктами мікроекономічного аналізу є:

- а) підприємства та банки;
- б) споживач та підприємство;
- в) наймані робітники на підприємстві;
- г) ринки товарів та ресурсів.

4. До специфічних методів мікроекономічних досліджень належать:

- а) спостереження та статистичний аналіз;
- б) граничний аналіз та економічне моделювання;
- в) економічне моделювання та експеримент;
- г) відбір фактів та наукове абстрагування.

5. Проблему обмеженості ресурсів:

- а) можна вирішити за умов жорсткої економії всіх ресурсів;
- б) можна вирішити за умов жорсткого обмеження потреб всіх суб'єктів економіки;
- в) можливо вирішити лише у майбутньому, коли рівень розвитку науки і техніки дозволить суттєво збільшити виробництво товарів;
- г) неможливо вирішити за жодних умов.

6. Принцип раціональної поведінки означає, що:

- а) кожний економічний суб'єкт ощадливо витрачає гроші;
- б) кожний економічний суб'єкт робить свій вибір, максимізуючи власну вигоду;
- в) кожний економічний суб'єкт повинен діяти відповідно до існуючих правил, які відображають оптимальний варіант вибору;
- г) всі діють однаково, опинившись в однакових умовах.

7. Економічна модель не є:

- а) ідеальним типом економіки;
- б) інструментом для економічного прогнозування;
- в) комплексом економічних принципів;
- г) поясненням, як працює економіка та її окремі її сектори.

8. Позитивна економіка вивчає:

- а) що є;
- б) що повинно бути;
- в) позитивні тенденції в економічному розвитку;
- г) оціночні судження.

9. Якими основними причинами можна пояснити існування економічних проблем?

- а) забрудненням навколишнього середовища та зростанням населення Землі;
- б) наявністю безробіття та інфляції;
- в) необмеженістю бажань людей та обмеженістю ресурсів;
- г) впливом держави на економіку та існуванням транснаціональних корпорацій.

10. Мікроекономіка:

- а) оперує сукупними чи загальними рівнями доходів, зайнятості та виробництва;
- б) вивчає інформацію про економічну систему;
- в) докладно досліджує окремі економічні суб'єкти, що становлять економічну систему;
- г) базується на широкому підході до діяльності економічної системи.

Завдання та задачі для перевірки знань студентів

Завдання 1

Визначити, які з наведених тверджень правильні (неправильні):

Мікроекономіка – галузь економічної науки, яка вивчає поведінку самостійних господарчих одиниць.

Політична економія вивчає теоретичні проблеми функціонування ринкової економіки.

Нормативний аналіз – це дослідження взаємозв'язків між економічними явищами і поведінкою економічних об'єктів.

Економічна модель – це не пов'язані між собою економічні зміни, які впливають на прогноз діяльності.

Теоретична економіка є загальною методологічною основою всіх економічних досліджень.

Ефект Робін Гуда – це повна взаємодія між проміжними та кінцевими результатами.

Підприємство – це суб'єкт, що займається виробничим споживанням ресурсів.

Відправним моментом в мікроекономіці є теза про раціональність поведінки економічних суб'єктів.

Мікроекономіка – це наука, яка вивчає економічну поведінку окремих господарчих суб'єктів.

Держава в мікроекономіці розглядається тільки як виробник деяких товарів.

Моделі – єдиний інструмент економічної теорії;

Моделі – важливий інструмент економічної теорії;

Модель – ідеальний засіб виконання гіпотези «за інших однакових умов»;

Перевага моделювання порівняно з іншими методами полягає в отриманні остаточних висновків;

Перевага моделювання порівняно з іншими методами полягає в отриманні остаточних висновків у межах зроблених припущень.

Люди та їх взаємодія в процесі виробництва і розподілу благ – основний об'єкт економічної теорії;

Метою економічної теорії є підготовка рекомендацій щодо економічної політики для уряду;

Макроекономіка концентрує увагу на вивченні агрегованих показників економіки;

Мікроекономіка вивчає малі економічні об'єкти;

Мікроекономіка вивчає малі економічні об'єкти та їх взаємодію.

Економіка використовує ресурси ефективно, якщо є змога збільшити виробництво всіх видів благ;

Економіка використовує ресурси ефективно, якщо є змога збільшити виробництво деяких видів благ без зменшення виробництва всіх інших;

Якщо збільшення виробництва будь-якого блага обумовлює обов'язкове зменшення виробництва хоча б одного іншого, то економіка використовує ресурси ефективно.

Завдання 2

Для кожного положення, що наводиться далі, знайдіть відповідний йому термін або поняття серед запропонованих:

Частина теоретичної науки, яка визначає економіку як цілісну систему, формує цілі економічної політики, визначає інструменти, необхідні для її реалізації.

Розділ теоретичної науки, який визначає взаємодію відокремлених економічних одиниць на рівні окремих локальних ринків.

Окремі суб'єкти або групи, що поєднують свої доходи і спільно приймають рішення про витрати.

Наука, що вивчає економічні відносини, які складаються між людьми з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних благ та послуг.

Економічна одиниця, яка самостійно приймає рішення про виробництво та реалізацію продукції.

Пізнання, пояснення і прогнозування об'єктивно існуючих економічних явищ і процесів.

Виявлення умов досягнення економічно максимального результату при існуючих затратах, оцінка правильності рішень, що приймаються.

Система взаємозв'язку між економічними змінними, яка дозволяє прогнозувати той чи інший результат.

Наукове припущення, яке використовується для пояснення якого-небудь явища, що потребує перевірки на практиці і теоретичного обґрунтування для того, щоб стати достовірною теорією.

Суперечність між проміжними і кінцевими результатами.

Терміни і поняття

а) політекономія;	е) економічна модель;
б) ефект Робін Гуда;	є) мікроекономіка;
в) домогосподарство;	ж) гіпотеза;
г) позитивний аналіз;	з) фірма;
д) макроекономіка;	и) нормативний аналіз.

Задача 1

У замкненій системі виробляють тільки шини та вирощують картоплю:

Картопля, тис. тонн	20	18	15	11	6	0
Шини, тис. шт.	0	1	2	3	4	5

Побудувати лінію виробничих можливостей. Пояснити як змінюється альтернативна вартість 1 шт. шин, коли їх виробництво збільшується.

Знаходячись у точці (15,2), які будуть витрати на виробництво додаткової тисячі шин; додаткової тисячі картоплі.

Припустимо, що технологія виробництва шин змінилася, а картоплі залишилась незмінною. Зобразити графічно. Якщо навпаки. Зобразити графічно. Якщо обидві.

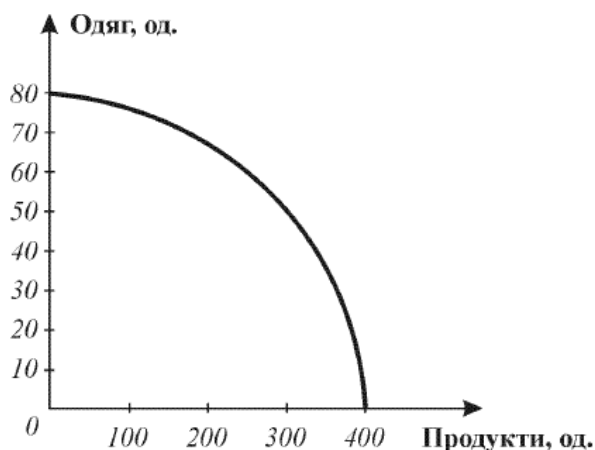
Задача 2

Визначити величину виробничих можливостей підприємства та накреслити криву виробничих можливостей виготовлення двох видів товарів x та y при використанні двох видів ресурсів: праці та капіталу. Загальна кількість праці – 640 одиниць, капіталу – 400. Одиниця продукту x потребує 4 одиниці праці та 5 одиниць капіталу. Одиниця продукту y потребує 4 одиниці праці та 1 одиниця капіталу.

Задача 3

На графіку позначити точки, що відповідають визначеним комбінаціям, та відмітити, які відповідають ефективному, неефективному та неможливому способам виробництва.

Комбінації товарів	А	Б	В	Г
Одяг, од.				
Продукти, од.				

Припустимо спочатку виробляється 300 од. продуктів та 50 од. одягу. Попит на одяг зріс на 20 одиниць. Які зміни у структурі виробництва дозволять задовольнити цей додатковий попит? Які зміни повинні відбутися щоб виробляти 40 од. одягу та 400 одиниць продуктів?

Задача 4

Дохід споживача складає 10 грн. / год. Для того, щоб придбати благо А, необхідно витратити 8 грн. / шт. та 1 ча у черзі. При придбанні блага Б (замінника А) не витрачається у черзі, але ціна становить 12 грн. / шт. При якій кількості покупок буде раціональним купляти благо А?

Задача 5

Дано товари x та y у кількості 6 та 8 одиниць з корисністю

x	10	9	8	7	6	5	-	-
y	8	7	6	5	4	3	2	1

Необхідно: сформувати набори товарів та визначити їх загальну корисність; проранжувати набори за збільшенням їх корисності; побудувати карту кривих байдужості (3 – 4 кривих байдужості).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Тема: Теорія граничної корисності та поведінки споживача.

Мета заняття: сформувати у студентів систему знань про потреби («благо», «антиблаго», «економічне благо») сутність та класифікацію, роз'яснити значення понять пряма, непряма та повна корисність, визначити функцію корисності та принцип дії закону спадної граничної корисності.

План проведення заняття:

1. Поняття потреби, види потреб.
2. Економічні блага.
3. Поняття корисності, сукупна та гранична корисність.
4. Закон спадної граничної корисності.

Ключові поняття: потреби, благо, антиблаго, корисність, ординалістська теорія, кардиналістська теорія, функція корисності, сукупна корисність, гранична корисність, середня корисність, закон Госсена, еквімаржинальний принцип, принцип раціональної поведінки, ютиль.

Література: [1, с. 61-81; 2, с. 22-30; 3, с. 26-51; 4, с. 72-83; 5, с. 65-101]

Питання для дискусії та завдання

1. Розкрийте сутність понять «благо», «економічне благо», «антиблаго»
Наведіть приклади.
2. Наведіть приклади до всіх класифікаційними характеристик блага та потреби.
3. У чому полягає сутність взаємозв'язку блага та потреб?
4. Поясніть принципи дії законів зростаючої сукупної корисності та спадної граничної корисності. Наведіть приклади їх дії.
5. Розкрийте сутність другого закону Госсена.
6. Охарактеризуйте рівновагу споживача та еквімаржинальний принцип.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Метою споживача є максимізація:

- а) граничної корисності;
- б) середньої корисності;
- в) сукупної корисності;
- г) різниця між сукупною і граничною корисністю.

2. Раціональність поведінки споживача означає, що споживач:

- а) прагне мінімізувати витрати на товари;
- б) піклується не власними, а суспільними добробутом;
- в) прагне максимізувати корисність за наявних обмежень;
- г) прагне максимізувати кількість товарів у кошику.

3. Корисність – це :

- а) кількість благ, які здатні задовольнити потреби споживача;

- б) мінімальне задоволення, яке споживач може одержати від споживання певного блага;
- в) задоволення, яке отримує людина від споживання благ;
- г) максимальне задоволення, яке споживач може одержати від споживання певного блага.

4. Кардиналістська модель поведінки споживача:

- а) не потребує кількісного визначення величини корисності;
- б) не потребує порівняння корисності різних благ;
- в) не вимагає незалежності корисності різних благ однієї від іншої;
- г) передбачає можливість визначення кількісної величини корисності.

5. Сукупна корисність – це :

- а) загальна сума задоволення від споживання певного набору благ;
- б) мінімальна сума задоволення від споживання певного набору благ;
- в) середня величина задоволення від споживання певного набору благ;
- г) додаткове задоволення від споживання додаткової одиниці блага.

6. Сукупна корисність :

- а) максимізується, коли гранична корисність набуває нульового значення;
- б) збільшується зі зростанням споживання благ;
- в) є сумою задоволення від споживання певної кількості благ;
- г) всі відповіді правильні.

7. Гранична корисність – це :

- а) додаткова корисність від споживання додаткової одиниці блага;
- б) зміна сукупної корисності набору товарів при зміні кількості певного блага на одиницю;
- в) приріст сукупної корисності;
- г) всі відповіді вірні.

8. Між кривими сукупної корисності та граничної корисності існує геометричний зв'язок:

- а) крива сукупної корисності досягає максимального значення в точці, яка відповідає нульовому значенню граничної корисності;
- б) кут нахилу кривої сукупної корисності показує величину граничної корисності;
- в) за від'ємних значень граничної корисності крива сукупної корисності відхиляється донизу, стає спадною;
- г) всі відповіді правильні.

9. П'яте морозиво, яке ви їсте, надає вам менше задоволення, ніж перше. Це приклад:

- а) дії закону попиту;
- б) дії закону спадної граничної корисності;
- в) наявності надлишку товару;
- г) наявності дефіциту товару.

10. Перший закон Госсена твердить , що:

- а) відношення граничної корисності благ до його цін повинні бути рівні;
- б) сукупна корисність зростає зі зростанням споживання благ;

- в) величина задоволення від споживання кожної додаткової одиниці благ даного виду зменшується, до досягнення нульового значення в точці повного насичення потреби;
- г) зі зростанням доходів споживачів величина задоволення від споживання кожної додаткової одиниці благ даного виду зменшується.

Завдання та задачі для перевірки знань студентів

Завдання 1

Визначити, які з наведених тверджень правильні (неправильні):

Споживацькі переваги транзитивні.

Більша кількість товарів пріоритетніша меншій кількості.

Функція корисності – це відношення між обсягом споживання і ступенем задоволення, яке отримує споживач.

Загальне рівняння рівноваги споживача має вигляд: $MU_x = MU_y$.

Володимир діє згідно з аксіомою транзитивності, якщо він може завжди сказати, що надає перевагу одному з двох споживчих наборів.

Сукупність кривих байдужості називається картою кривих байдужості.

Загальна корисність зростає при зростанні рівня споживання.

Якщо ви придбали більше одиниць якого-небудь товару, то ваша гранична корисність зростає.

Якщо гранична корисність зменшується, то і загальна корисність зменшується.

Завдання 2

Для кожного положення, що наводиться далі, визначте відповідний йому термін або поняття:

Ранги, які встановлює споживач для альтернативних можливостей задоволення своїх потреб.

Задоволення, яке отримує економічний суб'єкт при споживанні тих чи інших товарів та послуг чи певному виді діяльності.

Задоволення, яке приносить економічному суб'єкту споживання додаткової одиниці товару чи послуги

Якщо споживач віддає перевагу благу А порівняно з благом В, а благу В порівняно з благом С, то він віддає перевагу благу А порівняно з благом С.

Комбінації наборів товарів А і В, які приносять споживачу однакову корисність.

Граничні корисності товарів в розрахунку на одиницю їх ціни рівні.

Набір варіантів споживчого вибору, кожен з яких має однакову корисність

Задача 1

Заповнити таблицю:

Кількість	Товар					
	X		Y		Z	
	TU	MU	TU	MU	TU	MU
1		14	12		11	
2		11	22			9
3		9	30		27	
4		6	35		31	
5		4	37			1

Побудувати графіки сукупної та граничної корисності.

Задача 2

Ціна товару А – 3 грош.о., а Б – 2 грош.од. Якщо споживач оцінює $MU_B = 30$ ютилів і бажає максимізувати задоволення від покупки А і Б, тоді чому повинен дорівнювати рівень MU_A ?

Задача 3

Визначте, яку кількість блага Х має спожити індивід, щоб повністю задовольнити свою потребу, якщо функція сукупної корисності індивіда від споживання цього блага має вигляд: $TU_X = 10 + 8x - x^2$, де x – обсяг споживання даного блага, од.

Задача 4

Розрахувати зважені граничні корисності благ А і Б:

	Гранична корисність, MU	Ціна
Благо А	60	12
Благо Б	40	10

Задача 5

Заповніть таблиці:

	Гранична корисність, MU	Ціна
Благо А	10	5
Благо Б		10
Благо В	18	9

	Гранична корисність, MU	Ціна
Благо А		7
Благо Б	24	3
Благо В	16	

	Гранична корисність, MU	Ціна
Благо А		5
Благо Б	15	

Задача 6

Визначте граничну корисність кави і тістечок та ціни, за якими споживач їх купує, якщо гранична корисність грошей (λ) дорівнює 5, а функція сукупної корисності за умов рівноваги споживача має вигляд: $TU_{xy} = 3x + 5y$, де x і y – кількість спожитої кави і тістечок.

Задача 7

Функція корисності $TU = 6a + 8b + 4c$. ціна блага А – 3 грош.од., В – 4 грош.од. Визначити ціну товару С. якщо споживач знаходиться у стані рівноваги.

Задача 8

Сукупна корисність споживача представлена функцією $U = (a * b)^{1/2}$. Визначити величину сукупної корисності, якщо $a = 5$ та $b = 80$. Визначити рівень споживання b , якщо $a = 10$, $a = 15$, $a = 20$. Побудуйте криву корисності.

Задача 9

На перерві студент купує сандвіч, тістечко та чай. За умови максимізації корисності студентом від обіду, гранична корисність становить: сандвіч – 7,5, тістечко – 6 та чаю – 5. Визначте скільки коштує сандвіч та тістечко, якщо чай – 1 грош. од.

Задача 10

Визначаючи тижневий рівень споживання Петро дійшов висновку, що він одержував 20 умовних одиниць корисності від споживання останньої шоколадки, тоді як від останнього тістечка – 40 умовних одиниць. Що повинен зробити Петро, щоб максимізувати свою корисність від споживання цих товарів, якщо шоколадка коштує 2 грн., а тістечко – 5 грн. ?

Задача 11

Андрій любить споживати за сніданком свіжі соки. Орієнтуючись на свої смаки, він склав таблицю корисності. Відобразить графічно переваги Андрія, Використовуючи криву байдужості.

Сік томатний	2	1	4	1	3	3	Склянки
Сік яблучний	2	0,5	3	3	1	3	Склянки
Корисність	40	20	35	40	40	50	Бали

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема: Ординалістська теорія поведінки споживача.

Мета заняття: надати студентам уявлення про основні умови визначення споживчого вибору. Охарактеризувати криву байдужості та визначити її основні властивості з наведенням прикладів кривих байдужості особливого типу. Роз'яснити сутність поняття «гранична норма заміщення», «карта байдужості».

План проведення заняття:

1. Основні припущення теорії споживання.
2. Вибір споживача з ординалістських позицій.
3. Криві байдужості, їх властивості.
4. Гранична норма заміщення.

Ключові поняття: функція корисності, крива байдужості, гранична норма заміщення, досконалі субституту, досконалі комплементарі, бюджетне обмеження, бюджетна лінія, оптимум споживача, внутрішня рівновага, кутова рівновага.

Література: [1, с. 81-82; 2, с. 42-45; 3, с. 51-53; 4, с. 80-83]

Питання для дискусії та завдання

1. В чому суть ординалістської концепції поведінки споживача?
2. Що показує гранична норма технологічного заміщення?
3. Яка різниця у формі кривих байдужості для абсолютних замінників, доповнювачів, антиблага та нейтрального товару?
4. Порівняти властивості кривої байдужості та лінії бюджетного обмеження.
5. Як зміниться лінія бюджету при зміні доходу споживача?
6. Як зміниться лінія бюджету за зміни ціни на один з товарів?
7. Що відбудеться з бюджетної лінією, якщо одночасно і однаково зросте ціни та дохід споживача?
8. В чому різниця внутрішньої та кутової рівноваги?

Тестові завдання для перевірки знань

1. Ординалістський підхід до аналізу поведінки споживача на відміну від кардиналістського:

- а) передбачає можливість кількісного визначення величини корисності;
- б) не вимагає вимірювання величини корисності;
- в) не враховує суб'єктивної оцінки споживача корисності благ;
- г) не враховує бюджетних обмежень споживача.

2. Криві байдужості – це криві:

- а) однакової кількості двох благ;
- б) однакового рівня корисності наборів двох благ;
- в) однакового рівня доходу споживача;
- г) однакових цін двох товарів.

3. Криві байдужості мають такі властивості:

- а) вони ніколи не перетинаються;
- б) для абсолютної більшості благ є спадними;
- в) криві байдужості розташовані далі від початку координат, відповідають наборам з вищим рівнем корисності;
- г) всі відповіді правильні.

4. Карта байдужості – це:

- а) сукупність кривих, кожна з яких представляє різний рівень доходу споживача;
- б) сукупність кривих однакового рівня корисності, кожна з яких представляє деякий інший рівень;
- в) сукупність кривих однакового рівня доходу споживача, кожна з яких представляє деякий інший рівень доходу;
- г) сукупність кривих сукупної та граничної корисності.

5. Форма і нахил кривих байдужості залежать:

- а) від ступеня замінності благ у споживання;
- б) від співвідношення цін товарів;
- в) від уподобань споживача, його доходу та співвідношення цін товарів;
- г) всі відповіді правильні.

6. Гранична норма заміни одного товару іншим:

- а) визначає, від скількох одиниць одного товару споживач повинен відмовитись, щоб одержати додаткову одиницю іншого без зміни рівня сукупної корисності;
 - б) вимірює пропорції заміни одного товару іншим;
 - в) показує абсолютну величину кута нахилу кривої байдужості в точці на кривій;
 - г) всі відповіді правильні.
- 7. Якщо два блага є абсолютними допівнювачами, наприклад, взуття на праву та ліву ногу, то :**
- а) гранична норма заміни є спадною;
 - б) криві байдужості мають вигляд прямого кута;
 - в) криві байдужості мають вигляд прямих ліній;
 - г) криві байдужості є висхідними.
- 8. Якщо два блага є абсолютними замінниками, то:**
- а) гранична норма заміни є сталою;
 - б) криві байдужості мають вигляд прямого кута;
 - в) криві байдужості мають вигляд прямих ліній;
 - г) правильні відповіді а) і в).
- 9. Бюджетні обмеження споживача утворюють:**
- а) тільки доход споживача;
 - б) доход споживача і ціни товарів;
 - в) тільки ціни товарів;
 - г) доход споживача, ціни товарів та їх корисності.
- 10. Бюджетна лінія:**
- а) показує межу між можливим і неможливим;
 - б) показує компроміс, на який повинен піти споживач у виборі між двома благами;
 - в) визначає множину комбінацій двох благ, видатки на які в сумі не перевищують доходу споживача;
 - г) всі відповіді правильні.

Завдання та задачі для перевірки знань студентів

Завдання 1

Визначити, які з наведених тверджень правильні (неправильні):

Всі точки на бюджетній лінії означають однаковий рівень грошового доходу.

Криві байдужості ніколи не перетинаються.

Чим далі крива байдужості знаходиться від початку координат, тим меншу корисність вона відображає.

Рівновага, при якій споживач обмежується одним товаром називається внутрішньою рівновагою.

Сукупність кривих байдужості називається картою кривих байдужості.

Коли Андрій одержує позитивну граничну корисність від споживання лимонаду і піци, крива байдужості цих товарів має від'ємний кут нахилу.

Споживач перебуває у стані рівноваги, якщо він витрачає повністю наявний дохід таким чином, щоб гранична норма заміщення одного товару іншим дорівнювала співвідношенню цих товарів.

Коли відношення цін двох товарів дорівнює 2 і гранична норма заміщення також 2, то Ліна максимізує корисність.

Споживач максимізує корисність, коли його бюджетна лінія перетинає криву байдужості.

Кожна точка, що лежить на кривій байдужості відображає однаковий дохід споживача.

Завдання 2

Для кожного положення, що наводиться далі, визначте відповідний йому термін або поняття:

Кількість грошей, яку споживач має можливість використати на придбання товарів та послуг в даний проміжок часу.

Кількість товару, від якої споживач згоден відмовитися заради споживання додаткової одиниці іншого товару.

Комбінації наборів товарів А і В, які приносять споживачу однакову корисність.

Стан споживача, в якому він купує товари за даними цінами в таких обсягах, що використовує весь дохід і максимізує корисність.

Лінія, що графічно відображає множину наборів товарів, придбання яких потребує однакових витрат.

Задача 1

Виходячи з сітки споживача визначте, від скількох одиниць товару А має відмовитись споживач з метою придбання третьої одиниці товару В:

Кількість товару А	Кількість товару В
18	1
12	2
7	3
3	4
0	5

Задача 2

Юрій впевнений, що при застуді 6 ложок меду на одну склянку гарячого молока допомагають так само, як і три ложки меду на 2 склянки молока. Яка гранична норма заміни молока медом ?

Задача 3

Сергійко з Володею вважають, що купувати одночасно 8 пляшок Кока-Коли і 3 пляшки Фанти, або 6 пляшок Кока-Коли і 4 пляшки Фанти рівноцінно. Знайдіть граничну норму заміщення Кока-Коли на Фанту.

Задача 4

Студент щотижнево отримує від батьків 20 грн. на їжу та розваги. Намалюйте бюджетну лінію студента для кожної із ситуацій, відкладаючи продукти споживання по вертикальній осі, а розваги – по горизонтальній.

№ п/п	Ціна продуктів	Ціна розваг
1	50 коп.	50 коп.
2	1 грн.	50 коп.
3	50 коп.	1 грн.
4	40 коп.	40 коп.
5	50 коп.	50 коп., але доходи збільшились до 25 грн.

Задача 5

Споживач витрачає 20 грн. на тиждень для придбання товарів А і В.

Товар	Ціна, коп.	Кількість одиниць, що купуються	Загальна корисність	Гранична корисність
А	20	20	500	30
В	50	12	1000	20

Що повинен зробити споживач для максимізації функції корисності ?

Задача 6

Дохід Сергія складає 10 грн. Коробка сірників коштує 50 коп., а пачка цигарок – 1 грн. Чому дорівнює нахил лінії бюджетного обмеження Сергія, якщо він витрачає повністю дохід на сірники та цигарки ?

Задача 7

Набір споживача складається з двох товарів: пива та раків. Загальна корисність характеризується наступними даними:

Пиво (келихи)	Загальна корисність пива	Раки (шт.)	Загальна корисність раків
1	2	3	4
1	10	10	7
2	18	20	13
3	24	30	18
4	28	40	22
5	31	50	25
6	33	60	27

Ціна келиха пива – 1 грн., ціна одного рака – 50 коп. Загальний дохід споживача, який він може витратити на ці товари – 4,5 грн. Яку кількість пива та раків він купує у стані рівноваги ?

Задача 8

Товари Х та Y мають відповідно ціни 50 та 80 грош. од. і споживач витрачає весь свій бюджет на купівлю цих товарів, купуючи 5 одиниць Х та 8 одиниць Y. Граничні корисності від споживання останніх одиниць благ однакові. Як можна охарактеризувати стан споживача?

Задача 9

Споживач витрачає 13 грош. од. на тиждень на помідори та огірки. Гранична корисність помідорів визначається рівнянням $30 - 2 \cdot X$, огіроків $19 -$

3*Y. Ціна помідорів – 2 грош. од., огірків – 1 грош. од. Яку кількість помідорів та огірків придбає раціональний споживач?

Задача 10

Яку кількість кожного з товарів купить раціональний споживач, якщо дохід становить: 10 грош. од., ціна товару X – 1 грош. од., Y – 2 грош. од.

Одиниця товару	Гранична корисність X	Гранична корисність Y
1	10	24
2	8	20
3	7	18
4	6	16
5	5	12

Задача 11

Споживач здійснює вибір між купівлею цукерок і печива:

Кількість товару	Сукупна корисність цукерок	Сукупна корисність печива
1	21	20
2	39	38
3	54	54
4	66	68
5	75	80
6	81	90
7	84	98
8	85	104

Ціна цукерок – 3 грош. од., печива – 2 грош. од. Споживач, зазвичай, купує 4 кг цукерок, 2 кг печива і витрачає весь свій бюджет. Поясніть:

- яку корисність від споживання даного набору благ отримає споживач;
- чи максимізує корисність? Якщо ні, то за якого набору він максимізуватиме корисність?
- яку корисність він отримає, якщо весь свій бюджет витратить на печиво?
- визначте реальний дохід споживача, виражений у кількості придбаних товарів, який максимізуватиме корисність і весь бюджет буде витрачено?

Задача 12

Функція корисності споживача описується формулою: $U = xy/2$. Ціна на x становить 3 грош. од., y – 2 грош. од., бюджет – 20 грош. од. Визначити обсяг оптимального споживання x та y. Взимку ціна на товар x виросла до 5 грош. од., визначити величину витрат, якщо кожен не зміниться.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4, 5

Тема: Аналіз поведінки споживача.

Мета заняття: Надати студентам уявлення про бюджет споживача, його обмежені бюджетні можливості, роз'яснити як змінюється положення бюджетної лінії під впливом зміни ціни блага або доходу споживача. Роз'яснити значення поняття «рівновага споживача», побудувати графічну ілюстрацію процесу вибору споживача. Роз'яснити суть та порядок побудови

кривої «дохід-споживання», кривої «ціна-споживання» та кривої індивідуального попиту.

План проведення заняття:

1. Бюджет, лінія можливостей споживача, бюджетне рівняння.
2. Суміщення бюджетної лінії та карти байдужості для визначення рівноваги споживача.
3. Реакція споживача на зміну його доходу.
4. Реакція споживача на зміну цін товарів.
5. Ефект заміщення та ефект доходу.

Ключові поняття: лінія «дохід-споживання», крива рівня життя, крива Енгеля, закон Енгеля, лінія «ціна-споживання», крива індивідуального попиту, властивості кривої попиту, ефект заміни, ефект доходу, компенсуюча бюджетна лінія, товар Гіффена, парадокс Гіффена.

Література: [1, с. 83-90; 2, с. 30-36; 3, с. 55-75; 4, с. 85-95]

Питання для дискусії та завдання

1. Яка особливість кривої «дохід-споживання»?
2. Який взаємозв'язок між кривою «дохід-споживання» та кривою Енгеля?
3. Характер кривих «дохід-споживання» та Енгеля для повноцінних, неповноцінних та нейтральних товарів?
4. Що спільного між кривими «дохід-споживання» та «ціна-споживання»?
5. Який взаємозв'язок між кривими «ціна-споживання» та попит?
6. Характер кривої «ціна-споживання» для товарів-субститутів, комплементарів та нейтральних.
7. В чому суть ефектів заміни та доходів?
8. Пояснити різницю визначення впливу зміни ціни за Дж.Хіксом та Є.Слуцьким.
9. Яким чином вплинуть зростання ціни на споживання неповноцінного товару?
10. Наведіть приклади товарів Гіффена та пояснити сутність ефектів заміни та доходів для таких товарів.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Ефект заміни – це підвищення попиту на товар, що спричинене:

- а) зміною загального рівня цін на всі товари;
- б) зміною у вподобаннях споживача, якщо він віддає перевагу товарам-замінникам;
- в) зміною у реальному доході, зумовленому зниженням цін на товари, що купуються;
- г) жодна з відповідей не є правильною.

2. Ефект доходу для повноцінних товарів свідчить про те, що:

- а) при збільшенні ціни блага Х споживач купуватиме в меншій кількості як Х, так і інші блага;
- б) зменшення ціни блага Х зумовлює збільшення споживання цього блага, оскільки воно стає дешевшим за товари-замінники;

- в) коли ціна блага X змінюється, то споживач має перерозподілити свої покупки так, щоб задовольнити рівність $MU_x/P_x = MU_y/P_y = \dots MU_n/P_n$;
- г) усі висловлювання правильні.
- 3. Коли ціна повноцінного блага X падає, то:**
- а) ефект доходу спонукатиме споживача купувати більше блага X , а ефект заміни – менше;
- б) у результаті і ефекту заміни, і ефекту доходу споживач купує більше блага X ;
- в) у результаті ефекту доходу кількість одиниць блага X , що купується, зменшиться, а ефект заміни сприяє збільшенню купівлі блага X ;
- г) і ефект доходу, і ефект заміни ведуть до зниження споживання блага X .
- 4. Якщо за інших незмінних умов послідовне споживання одиниць блага X призводить до зниження граничної корисності X , то:**
- а) X є неповноцінним товаром;
- б) ефект заміщення більший за ефект доходу;
- в) еластичність попиту X за ціною висока;
- г) товар X має від'ємну перехресну еластичність з товаром заміником.
- 5. Крива «доход – споживання»:**
- а) сполучає всі точки рівноваги споживача, пов'язані зі зміною ціни одного з благ;
- б) показує співвідношення між доходом споживача і кількістю товару, що купується за інших рівних умов;
- в) сполучає всі точки рівноваги споживача, пов'язані з різними рівнями доходу;
- г) правильні відповіді б) та в).
- 6. Криві Енгеля характеризують:**
- а) залежність обсягу споживання товару від доходу споживача;
- б) залежність обсягу споживання товару від його ціни;
- в) залежність корисності блага від обсягу його споживання;
- г) залежність витраток споживача від ціни товару.
- 7. Ефект заміни – це зміна обсягу попиту на товар, спричинене:**
- а) зміною загального рівня цін всіх товарів;
- б) зміною уподобань споживача;
- в) зміною реального доходу, зумовленого зміною ціни одного з товарів;
- г) зміною відносних цін товарів за незмінного реального доходу споживача.
- 8. Ефект заміни у моделі Дж. Хікса, полягає у тому, що:**
- а) зі зміною відносних цін споживач змінює обсяг попиту на товар за незмінного рівня корисності;
- б) зі зміною відносних цін оптимальний вибір споживача не змінюється;
- в) зі зміною номінального доходу споживач змінює оптимальний вибір;
- г) зі зміною відносних цін споживач змінює обсяг попиту на товар за незмінною купівельною спроможністю.
- 9. Ефект доходу полягає у:**
- а) зміні обсягу попиту внаслідок зміни реального доходу за незмінних відносних цін товарів;

- б) зміні обсягу попиту внаслідок зміни відносних цін товарів за незмінного реального доходу споживача;
- в) здатність одного товару задовольнити ті ж потреби, що й інший товар;
- г) можливості покупця заміщувати споживання одного товару іншим, більш якісним.

10. На відміну від моделі Дж. Хікса, у моделі Е. Слуцького:

- а) для визначення відокремленої дії ефектів заміни та доходу застосовується прийом побудови компенсуючої бюджетної лінії;
- б) ефект заміни супроводжується деяким покращенням добробуту споживача;
- в) компенсуюча бюджетна лінія є січною початкової і дотичною до деякої вищої поверхні байдужості;
- г) правильні відповіді б) та в).

Завдання та задачі для перевірки знань студентів

Завдання 1

Для кожного положення, що наводиться далі, визначте відповідний йому термін або поняття:

Вплив, який зміна ціни одного із товарів, що входять до споживчого набору, здійснює на структуру споживання цих товарів.

Неякісний товар, який займає в бюджеті споживача значне місце і має висхідну криву попиту.

При зростанні цін на неякісні товари має місце зростання попиту на них.

Товари, попит на які зростає по мірі зростання доходу.

Лінія, що з'єднує послідовно всі точки рівноваги споживача при зміні ціни товару, що входить в споживчий набір.

Крива, що показує залежність зміни величини споживання товару від змін доходу споживача.

Товар, попит на який зменшується при зростанні доходу і зростає при його скороченні.

Вплив, який зміна ціни одного із товарів, що входять до споживчого набору, здійснює на реальний дохід споживача.

Товари, попит на які різко збільшується при зростанні доходу.

Лінія, що поєднує всі точки рівноваги споживача у відповідності із зростанням його доходів.

Завдання 2

Зобразіть карти кривих байдужості для таких ситуацій:

- а) червоні та жовті яблука;
- б) черевики та шнурки до них;
- в) хліб та вода;
- г) гречка та шоколад (суб'єкт хворий на цукровий діабет);
- д) солоні огірки та шоколадний торт (святкують день народження);
- е) ні за які грошу не погоджусь їсти сирі устриці;
- є) яка користь від сигарет, коли нема вогню;
- ж) я з однаковим задоволенням їм варених крабів та ніжне філе.

Завдання 3

Зобразіть карти кривих байдужості для таких ситуацій:

- а) морозиво нормальний продукт для Ірини і малоцінний для Олі.
- б) Юрій більше любить яблука, ніж груші, а банани, більше ніж яблука.

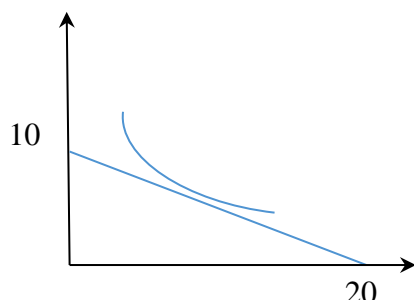
Задача 1

Зобразіть графічно криву байдужості та бюджетну лінію, якщо дохід становить 90 грош.од., ціна на товар x – 10 грош. од., y – 7,5 грош. од. та укажіть оптимальний набір:

Набір	Кількість одиниць x	Кількість одиниць y
A_1	2	10
A_2	3	8
A_3	5	6
A_4	7	5
A_5	10	4

Задача 2

Знайдіть величину місячного доходу споживача, якщо відомо, що ціна на товар x становить 20 грош. од. Якою у такому випадку повинна бути ціна на товар y .

Записати рівняння бюджетної лінії. Визначити граничну норму заміщення товару x товаром y у точці оптимуму.

Задача 3

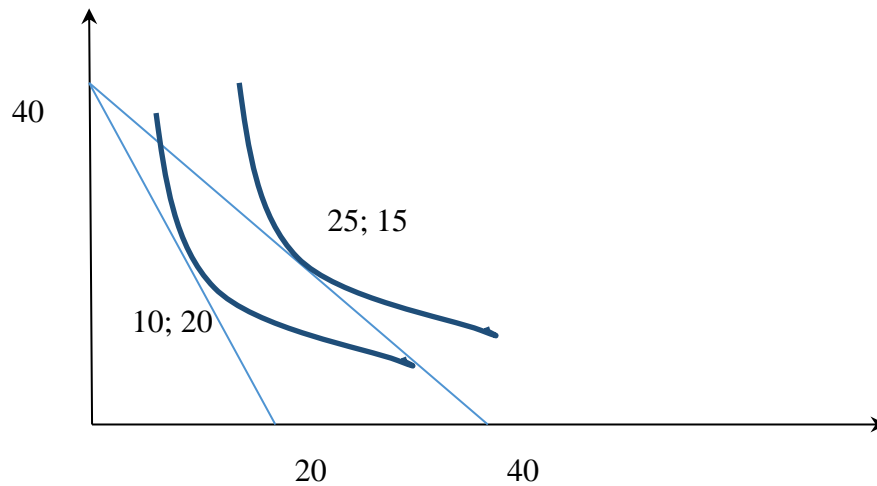
Студент займається 11 годин на день, може покращити свою успішність. Він повинен розподілити свій час між трьома предметами: економічна теорія, програмування та історія. Додаткові бали, які він може отримати, присвячуючи час тому чи іншому предмету, наступні:

Години зайняття	1	2	3	4	5	6	7	8
Додаткові бали								
Економічна теорія	20	18	16	14	12	10	4	0
Програмування	18	10	8	6	4	0	-4	-10
Історія	12	11	10	9	8	7	6	5

Яким чином, раціональний студент розподілить час.

Задача 4

Споживач має дохід 200 грош. од. На рисунку зображенні дві бюджетні лінії і відповідні їм криві байдужості. Визначити координати лінії попиту даного споживача на товар x .

Задача 5

Функції загальної корисності двох товарів для трьох споживачів мають вигляд:

а) $U = 5x \cdot y$

б) $U = \frac{10x}{33y}$

в) $U = \frac{7x \cdot y}{x}$

Якими товарами є x та y для споживача?

Задача 6

Функція сукупної корисності має вигляд $TU = 100 \cdot Q + 150 \cdot Q^2 - 2 \cdot Q^3$. Визначити рівняння граничної корисності. Яка величина сукупної та граничної корисності при споживанні 5 одиниць.

Задача 7

Гранична корисність товарів x та y визначено в таблиці. Скільки одиниць кожного товару необхідно купити, щоб максимізувати корисність, якщо бюджет на ці товари становить 9 грош. од., а ціни на товари x та y – 2 та 1 грош. од. відповідно. Визначити величину сукупної корисності. При інших рівних умовах ціна товару x впала до 1 грош.од. У яких кількостях будуть куплені товари за даних умов. Побудувати криву попиту на товар x .

Кількість товарів x	Гранична корисність товару x	Кількість товарів y	Гранична корисність товару y
1	10	1	8
2	8	2	7
3	6	3	6
4	4	4	5
5	3	5	4
6	2	6	3

Задача 8

Олексій витрачає свій дохід, у розмірі 100 грош.од., на купівлю молока та хліба. Вартість продуктів становить: молока (x) – 10 грош. од., хліба (y) – 5 грош.од. Переваги споживача описуються рівнянням $U = x^{1/4} \cdot y^{1/2}$. Визначити на скільки зміниться оптимальний набір споживача, якщо його дохід збільшиться вдвічі.

Примітка: правило часток: $x = \frac{\alpha}{\alpha+\beta} \cdot \frac{I}{P_x}$ та $y = \frac{\beta}{\alpha+\beta} \cdot \frac{I}{P_y}$

Задача 9

Поясніть:

а) яка з кривих байдужості має вищий/найнижчий рівень:

U ₁		U ₂		U ₃	
x	y	x	y	x	y
1	9	2	10	4	11
2	7	3	8	5	9
4	4	5	5	7	6
7	2	8	3	10	4
9	1	10	2	12	3

б) зобразіть криві байдужості на одному рисунку. Чи достатньо інформації для визначення оптимальної?

в) побудуйте бюджетну лінію споживача, якщо ціна на товар x становить 10 грош. од., а у – 10 грош. од., та дохід 100 грош. од. Визначте, які доступні товари, які ні, який набір є оптимальним.

г) зобразити зміни в бюджетній лінії (дохід 80 та 130), а ціни залишаються незмінними; побудувати криву «дохід-споживання» та криві Енгеля для товарів x та y;

д) зобразити зміни у бюджетній лінії, якщо ціна на товар змінюється на товар x (6 та 16 грош. од.); побудувати криву «ціна-споживання» та попит на товар x, аналогічне зробити для товару y (5,55 та 15 грош. од.)

Задача 10

Функція корисності має вигляд: $U = x^{0.5}y^{0.25}$; за наявного бюджету він купив 21 од. блага X по ціні $P_x = 4$, а решту грошей витратив на покупку блага Y. Визначити: бюджет споживача; скільки одиниць блага Y купить даний споживач, якщо $P_y = 7$?

Задача 11

Споживач має 6 Од. блага X та 8 од. блага Y. Його функція корисності має вигляд: $U = (x - 2)^{0.5}(y - 4)^{0.25}$. За якого мінімального обсягу блага X споживач погодиться відати 3 од. блага Y?

Задача 12

Споживач має попит на два блага, що відображаються функціями $x^D = \frac{100}{P_x}$ та $y^D = \frac{100}{P_y}$. Визначити загальну корисність благ, придбаних споживачем, за цін $P_x=4$ и $P_y=1$, якщо відомо, що вона вимірюється функцією: $U = x^\alpha y^\beta$ та $\alpha + \beta = 1$.

Задача 13

Бюджет споживача дорівнює 200 грош. од. При ціні блага Y – $P_y = 5$ його лінія «ціна-споживання» описується формулою $Y=X+4$. На скільки одиниць споживач змінить споживання кожного блага при зниженні ціни блага X з 5 до 4 грош. од.? Використовуючи дані задачі, побудуйте криву попиту.

Задача 14

За цін $P_X = 4$; $P_Y = 5$ лінія «дохід–споживання» має вигляд: $Y = 2X + 5$. На скільки одиниць споживач збільшить споживання кожного блага при збільшенні його бюджету з 333 до 375 грош. од? Побудувати криву Енгеля.

Задача 15

Функція корисності споживача має вид: $U = XY$, його бюджет $I = 56$, а ціни благ $P_X = 2$, $P_Y = 2$.

1. Яку кількість кожного з благ повинен купити споживач для максимізації загальної корисності?

2. Вивести рівняння кривої корисності, на якій знаходиться споживач в момент рівноваги.

3. Визначити ефекти заміни та доходу, якщо ціна блага X збільшилася до $P_X = 8$:

а) за Хіксом;

б) за Слуцьким.

Чи будуть однаковими ефекти заміни та доходу за Хіксом та за Слуцьким? Як будуть направлені ефекти заміни та доходу при підвищенні ціни на нормальне благо?

4. Визначити різницю між компенсуючими та еквівалентними змінами доходу.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6, 7

Тема: Попит, пропозиція, їх взаємовідносини.

Мета заняття: надати студентам знання щодо попиту та пропозиції. Роз'яснити поняття взаємодоповнюваності (компліментарності) та взаємозаміщуваності (субституційності) товарів, дефіциту та надлишку товарів, зміни величини попиту (пропозиції), зміни попиту (пропозиції), індивідуальний попит, сукупний попит, рівноважна ціна та об'єм, функція попиту (пропозиції).

План проведення заняття:

1. Попит на товари і послуги та його чинники.
2. Пропозиція товарів і послуг та її чинники.
3. Взаємодія попиту та пропозиції. Ринкова рівновага.

Ключові поняття: попит, обсяг попиту, детермінанти попиту, крива попиту, функція попиту, еластичність попиту, пропозиція, обсяг пропозиції, функція пропозиції, детермінанти пропозиції, крива пропозиції, еластичність пропозиції, ринковий механізм, ринкова рівновага, податковий тягар.

Література: [1, с. 111-133; 2, с. 61-81; 3, с. 75-81; 4, с. 25-71; 5, с. 27-60]

Питання для дискусії та завдання

1. Пояснити різницю між поняттями попит та обсяг попиту.
2. Покажіть різницю між функціональним та нефункціональним попитом.
3. Наведіть приклади спекулятивного, нераціонального попиту.

4. Наведіть приклади попиту за ефектами натовпу, сноба та Веблена.
5. Обґрунтувати вплив нецінових факторів попиту на рух кривої попиту.
6. Як впливають на криву попиту фактори цінової еластичності попиту?
7. Пояснити значення показників еластичності за доходом та перехресної еластичності.
8. В чому суть надлишку споживача?
9. Яким чином впливає введення податку на надлишок?
10. Що таке «пропозиція»?
11. Форми представлення пропозиції: аналітична, таблична та графічна.
12. Обґрунтування дії закону пропозиції.
13. Які фактори впливають на пропозицію? Що відбувається з лінією пропозиції, якщо діє кожен з них?
14. Аналіз впливу на пропозицію цінової та нецінових детермінант.
15. У чому різниця між термінами «зміни обсягу пропозиції» та «зміни в пропозиції»? Наведіть приклади причинно-наслідкових зв'язків.
16. Методика обчислення коефіцієнта цінової еластичності пропозиції.
17. Фактори, що впливають на еластичність пропозиції.
18. Що означають поняття «абсолютно еластична пропозиція» та «абсолютно нееластична пропозиція»? Якого вигляду набуває крива пропозиції в цих випадках?
19. Мобільність товаровиробника та еластичність пропозиції. Вплив часового фактору на значення еластичності пропозиції та попиту.
20. Що таке ринковий механізм?
21. Як відбувається адаптація ринку до змін попиту, пропозиції?
22. Пояснити вплив податку, субсидії на ринковий механізм.
23. Яким чином впливає значення еластичності на розподіл податкового навантаження між покупцем та продавцем?

Тестові завдання для перевірки знань

1. **Якщо цінова еластичність для товару дорівнює 0.5 то це означає, що:**
 - а) усякі зміни ціни змінюють попит на 50%;
 - б) збільшення кількості товару, на який пред'явлено попит, на 1% відповідає зменшення ціни на 0.5%;
 - в) збільшення кількості товару, на який пред'явлено попит, на 1% відповідає зменшення ціни на 2%;
 - г) зміна ціни на 0.5% спричинить таку ж зміну кількості товару на який пред'явлено попит.
2. **Фірма виробляє і продає два товари: А і Б. Перший має багато замінників, а другий становить значну частку в доходах споживачів. Збільшення ціни кожного з товарів приведе:**
 - а) до збільшення виторгу від продажу товарів;
 - б) до зменшення виторгу від продажу товарів;
 - в) до збільшення виторгу від продажу товару А то зменшення його від продажу товарів Б;
 - г) до зменшення виторгу від продажу товарів А та збільшення його від продажу товарів А та збільшення його від продажу товару Б.

3. Якщо із зменшенням ціни на один товар на 2% обсяг попиту на взаємозв'язаний з ним товар зменшився на 3%, то це означає, що:
- а) коефіцієнт цінової еластичності попиту є від'ємним;
 - б) коефіцієнт цінової еластичності попиту перевищує 1;
 - в) коефіцієнт перехресної еластичності попиту перевищує 1;
 - г) коефіцієнт цінової еластичності не перевищує 1.
4. Припустимо, що пропозиція товару А абсолютно нееластична. Якщо попит на цей товар зростає, то рівноважна ціна:
- а) зменшується, а рівноважна кількість товару зростає;
 - б) зменшиться, зменшиться й рівноважна кількість товару;
 - в) збільшиться, а рівноважна кількість товару зменшиться;
 - г) збільшиться, а врівноважена кількість товару не зміниться.
5. Якщо ціна зменшиться від 3 до 2 грош. од., а обсяг попиту на нього зростає з 1000 шт. до 1500 шт., то коефіцієнт цінової еластичності попиту дорівнює:
- а) 1;
 - б) 0.002;
 - в) 5;
 - г) 0.04.
6. Яке з наведених нижче тверджень не належить до характеристики еластичного попиту на товар:
- а) покупці відносно чутливо реагують на зміну ціни;
 - б) коефіцієнт цінової еластичності менше 1;
 - в) сукупний виторг продавця зменшується, якщо ціна збільшується;
 - г) сукупний виторг продавця збільшується, якщо ціна зменшується.
7. Яке з наведених нижче значень коефіцієнтів еластичності попиту за доходом стосується товарів першої необхідності:
- а) менше 0
 - б) більше 0, але менше 1
 - в) більше 1
 - г) 1.
8. Якщо товари А і Б взаємозамінники, то збільшення ціни товару А викличе:
- а) збільшення обсягу попиту на товар Б;
 - б) зменшення обсягу попиту на товар Б;
 - в) збільшення попиту на товар Б;
 - г) зменшення попиту на товар Б.
9. Попит на молоко менш еластичний ніж попит на кефір:
- а) якщо відсутня конкуренція з боку іноземних виробників;
 - б) ніколи;
 - в) дуже рідко;
 - г) найчастіше.
10. Товар можна віднести до категорії неповноцінних, якщо:
- а) цінова еластичність його попиту дорівнює 1,5;
 - б) перехресна еластичність його попиту дорівнює -0,5;
 - в) еластичність його попиту за доходом дорівнює -0,5;

г) еластичність його попиту за доходом дорівнює 1,5.

Завдання та задачі для перевірки знань студентів

Задача 1

Побудувати криві попиту для 1, 2, 3, 4 споживачів та криву загального попиту за наступними даними:

Кількість	Споживачі							
	1		2		3		4	
	$\lambda=2$		$\lambda=5$		$\lambda=10$		$\lambda=20$	
	MU	P	MU	P	MU	P	MU	P
1	100		100		100		100	
2	80		80		80		80	
3	60		60		60		60	
4	40		40		40		40	
5	20		20		20		20	

Визначити надлишок у другого споживача, якщо він купує дві одиниці, а також надлишок четвертого споживача, якщо він купує чотири одиниці блага. Визначити надлишок в корисності та цінах.

Задача 2

Визначивши свої можливості споживач згоден заплатити 20 грош.од. за годинник. Коли він прийшов до магазину, то виявив, що може його придбати за 16 грош.од. Чому дорівнює споживчий надлишок?

Задача 3

Еластичність попиту на хліб за його ціною дорівнює $(-0,8)$, а по доходу $(+0,5)$. Очікується, що доходи населення знизяться на 2%, а ціна хлібу – на 5%. На скільки відсотків у цьому випадку зміниться обсяг попиту на хліб?

Задача 4

Функція попиту на товар X має вигляд:

Ціна, грош.од. / шт.	Обсяг попиту, шт.
1	15
2	12
3	10
4	8
5	2

Визначити коефіцієнт еластичності попиту за ціною на ділянках: а) 1 і 2 грош. од. / шт. б) 3 і 4 грош. од. / шт. в) 4 і 5 грош. од. / шт. і прокоментуйте отримані результати.

Задача 5

Визначити коефіцієнт перехресної еластичності попиту на товар Y по ціні товару X, якщо відомо, що при ціні товару X, рівній 4000 грош. од., обсяг попиту на товар Y становить 10000 шт., а при ціні товару X, рівній 5000 грош. од., обсяг попиту на товар Y становить 8000 шт.

Задача 6

Функція попиту на товар X має вигляд: $Q_{DX} = 80 - 5P_X + 0,1PY$. Ціна товару X дорівнює 10 грош. од., ціна товару Y – 30 грош. од. Визначте коефіцієнти прямої і перехресної еластичності попиту за ціною на товар X і зробіть висновки.

Задача 7

Споживач з лінійною функцією попиту купує 40 од. товару за ціною $P = 10$; при цьому його еластичність попиту за ціною $e^D = -2$. Визначити надлишок споживача, побудувавши графік.

Задача 8

За допомогою наведених у таблиці даних про обсяги індивідуального попиту трьох споживачів на ринку:

Ціна, тис. грош. од	Обсяг попиту споживача 1, шт.	Обсяг попиту споживача 2, шт.	Обсяг попиту споживача 3, шт.
10	2	0	0
9	5	1	0
8	8	5	0
7	12	10	5
6	16	14	12
5	21	18	14
4	27	22	12
3	35	25	11
2	45	27	14
1	60	29	16

- а) визначте ринковий попит;
б) побудуйте графічно функції індивідуального попиту кожного споживача і ринкову функцію попиту.

Задача 9

Два споживачі мають різні функції індивідуального попиту: $Q_{DX}^D = 5 - P_X$ та $Q_{DX}^D = 10 - 2P_X$. Визначити ринковий попит. Якщо ці два споживачі є єдиними покупцями.

Задача 10

В результаті росту цін з 4 до 5 грош. од. обсяг попиту зменшився з 10 до 7 тис. шт. Загальний рівень цін не змінився. Визначити коефіцієнт прямої еластичності попиту за ціною.

Задача 11

Дохід споживача зріс з 2 до 4 тис. грош. од. Обсяг попиту на спред впав з 3 до 1 кг, в обсяг попиту на масло зріс з 6 до 8 кг. Визначити еластичність попиту за доходом та характер товарів.

Задача 12

Ціна на чай зросла з 10 до 20 грош. од. за кг. Обсяг попиту на цукор впав із 2 до 1 кг, на каву зріс з 0,5 до 1,5 кг, а на сірники не змінився і становив 10 коробків. Визначити перехресну еластичність товарів та їх тип.

Задача 13

Маркетингові дослідження дали наступні результати:

- еластичність попиту за ціною на шампунь марки А складає – 3;
- еластичність попиту за ціною на шампунь марки Б складає – 2,8;
- перехресна еластичність попиту на шампунь марки А за ціною марки Б складає + 4;
- еластичність попиту за доходом на шампунь марки А складає + 1,2, на шампунь марки Б +2.

Визначити:

- а) як зміниться обсяг попиту на шампунь А, якщо ціни на марку Б впали на 2%;
- б) як зміниться обсяг попиту на шампуні А та Б, якщо дохід споживача виріс на 5%;
- в) як зміниться обсяг попиту на шампунь Б, якщо ціна на марку Б знизилась на 10%;
- г) як відреагує споживач шампуню А, якщо ціни на нього зростуть на 15%.

Задача 14

У таблиці наведенні обсяги попиту на морозиво за різних цінових рівнів. Проаналізувавши запропоновані дані, виконайте завдання і дайте відповідь на запитання:

- а) накресліть криву попиту;
- б) припустима ціна морозива 1,2 грош.од. / порц. Як змінить попит, якщо ціна впаде на 0,3 грош. од., а як обсяг попиту?
- в) за якого цінового значення виторг буде максимальним?
- г) за якого значення ціни коефіцієнт цінової еластичності попиту буде дорівнювати одиниці?
- д) за яких значень ціни попит буде еластичним та нееластичним?

Ціна за порцію, грош. од	Обсяг попиту споживача, тис. порцій	Виторг, тис. грош. од.	Коефіцієнт цінової еластичності попиту
2,1	10		
1,8	20		
1,5	30		
1,2	40		
0,9	50		
0,6	60		
0,3	70		

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8

Тема: Мікроекономічна модель підприємства.

Мета заняття: надати студентам знання про поведінку виробника, вибір товару для виробництва, визначення технології, розрахунок обсягів виробництва товару, фактори, які впливають на поведінку виробника.

План проведення заняття:

1. Основи виробництва.
2. Підприємство як виробничо-ринкова системи.
3. Параметри підприємства як мікроекономічної моделі.

Ключові поняття: виробництво, ресурси виробництва, фактор виробництва, праця, капітал, підприємство, ефективність виробництва, виробнича функція, короткостроковий період, довгостроковий період, продукт, витрати виробництва, виторг, прибуток, нормальний прибуток.

Література: [1, с. 21-25; 2, с. 135-145; 3, с. 93-95; 5, с. 154-162; 6, с. 166-175]

Питання для дискусії та завдання

1. Визначте сутність поняття «виробництво».
2. У чому взаємозв'язок полягає між ресурсами виробництва та факторами виробництва?
3. Розкрити основні припущення теорії підприємства.
4. Пояснити чому підприємство є ринково-виробничою системою та суб'єктом ринку.
5. Визначити умови, в яких функціонують підприємства.
6. Пояснити основну проблему підприємства.
7. Що таке технологічна та економічна ефективність, яка між ними різниця?
8. Дати визначення поняття «виробнича функція» та перерахувати її основні властивості.
9. У чому полягає різниця між миттєвим, короткостроковим і довгостроковим періодами в діяльності підприємства та для галузі в цілому?
10. Що відноситься до основних параметрів діяльності підприємства?
11. Дайте визначення сукупного, середнього та граничного продукту змінного фактору виробництва.
12. Показати взаємозв'язок між бухгалтерськими, економічними, явними, неявними, зовнішніми та внутрішніми витратами. Які явні та неявні витрати навчання в університеті?
13. Розкрити сутність поняття «виторг», «середній виторг», «граничний виторг».
14. Розкрийте економічний зміст прибутку як кінцевого результату діяльності підприємства.
15. Яке поняття ширше «виторг» чи «прибуток»?
16. Чому економісти вважають нормальний прибуток елементом витрат?

Тестові завдання та задачі для перевірки знань

1. Економічні витрати – це:

- а) сукупні видатки підприємця, пов'язані з виробництвом продукції;
- б) фактична сума оплачених ресурсів;
- в) витрати, що дорівнюють сумі доходів, яку повинні одержати всі власники ресурсів при найбільш вигідному з можливих способів їх використання;
- г) альтернативні витрати використання ресурсів, що належать власникам фірм.

2. Економічні витрати:

- а) дорівнюють сукупному виторгу за мінусом неявних витрат;
- б) включають явні витрати, але не включають неявних;
- в) дорівнюють сукупному виторгу за мінусом явних і неявних витрат;
- г) дорівнюють сумі явних і неявних витрат.

3. У короткостроковому періоді:

- а) всі ресурси фіксовані;
- б) обсяги принаймні одного з ресурсів неможливо змінити;
- в) всі ресурси є змінними;
- г) кількість ресурсів неможливо змінити.

4. Неявні витрати – це:

- а) витрати, альтернативна вартість яких дорівнює нулю;
- б) альтернативна вартість ресурсів, що належать власникам фірми;
- в) бухгалтерські витрати;
- г) витрати, які не приймаються до уваги при визначенні обсягів виробництва.

5. Довгостроковий період функціонування фірми - це:

- а) найтриваліший цикл роботи підприємства;
- б) максимально можливий період функціонування фірми в даній галузі;
- в) час, необхідний для зміни всіх залучених ресурсів;
- г) часовий інтервал, протягом якого фірма може отримувати економічний прибуток.

6. Бухгалтерський прибуток утворюється як різниця :

- а) між сукупним виторгом і зовнішніми витратами;
- б) між сукупним виторгом і внутрішніми витратами;
- в) між сукупним виторгом і економічними витратами;
- г) між сукупним виторгом і неявними витратами.

7. Довгостроковий період з точки зору галузі – це:

- а) період, за який фірми можуть одержати максимальний прибуток;
- б) період, достатній для того, щоб діючі фірми могли залишити галузь, а нові – увійти в галузь;
- в) період, в якому фірми одержують тільки нормальний прибуток, незалежно від структури ринку;
- г) період, протягом якого кількість діючих фірм в галузі залишається сталою.

8. Економічний прибуток утворюється як різниця :

- а) між сукупним виторгом і зовнішніми витратами;
- б) між сукупним виторгом і внутрішніми витратами;
- в) між сукупним виторгом і економічними витратами;
- г) між сукупним виторгом і неявними витратами.

9. Технологічно ефективним є спосіб виробництва, який:

- а) максимізує прибуток фірми;
- б) максимізує обсяг випуску за використання точно визначеного обсягу ресурсів;
- в) мінімізує витрати виробництва і одночасно максимізує прибуток фірми;
- г) мінімізує збитки фірми.

10. Економічний прибуток:

- а) більший від бухгалтерського прибутку.
- б) менший від бухгалтерського прибутку.
- в) дорівнює бухгалтерському прибутку.
- г) може бути більшим або меншим від бухгалтерського прибутку.

Завдання та задачі для перевірки знань студентів

Задача 1

Для відкриття малого підприємства потрібно придбати устаткування на 100 тис.грн., які за альтернативним використанням могли б щорічно давати 10 тис. грн. доходу. Устаткування розраховано на 10 років роботи. Найом робітників обійдеться у 21 тис.грн. щомісячно, річна орендна плата становитиме 40 тис. грн., а на закупівлю сировини, матеріалів, електроенергії потрібно 55 тис. грн. на рік. Очікувана річна виручка становить 185 тис. грн. На аналогічному підприємстві на посаді менеджера можна отримати заробітну плату за рік 42 тис. грн. Обчислити величини річних бухгалтерського та економічних прибутків малого підприємства.

Задача 2

Менеджер, який працював у державній друкарні, отримував 24 тис. грн. заробітної плати на рік, але вирішив відкрити власну друкарню. Річна оренда приміщення обійшлася йому у 32 тис. грн., оренда обладнання – 64 тис. грн. Для оплати ліцензій він був змушений зняти 1000 грн. з власного рахунку в «Приватбанку» у 20 тис. грн., на які нараховувалось 20% річних. Витрати на сировину та матеріали становили 50 тис. грн. на рік. Очікувана річна виручка від надання послуг становить 250 тис. грн. Визначити величини бухгалтерського та економічного прибутків підприємця і пояснить, чи було доцільним його рішення щодо заснування власного бізнесу.

Задача 3

За даними таблиці про співвідношення ресурсів за різних технологій виробництва продукту, вкажіть яка з технологій є технологічно ефективною. Визначте, яка з технологій є економічно ефективною.

Припустимо, що винайшли нову технологію: 3 од. праці, 2 од. землі, 7 од. капіталу та 1 од. підприємницького хисту. Якій технології тепер надасть перевагу підприємець?

Ресурс	Ціна одиниці ресурсу, грош. од.	Технологія виробництва, од.		
		I	II	III
Праця	2	3	5	4
Земля	4	3	2	3
Капітал	2	5	4	5
Підприємницький хист	3	2	2	1

На ринку праці збільшення пропозиції робочої сили викликало зниження ціни праці до 1 грош. од. Як ця ситуація вплине на вибір підприємства?

Задача 4

Заповнити пропущенні значення в таблиці:

Обсяг змінного ресурсу	Сукупний продукт	Граничний продукт	Середній продукт
1	5		
2		5	
3	14		
4			4,25
5			3,8
6		1	

Задача 5

Заповніть таблицю:

Капітал, од.	Праця, од.	Сукупний продукт.	Граничний продукт праці	Середній продукт праці	Середній продукт капіталу
3	0	0			
3	1	120			
3	2	270			
3	3	390			
3	4	480			
3	5	540			
	6	560			
	7	540			

Задача 6

Технологія деякого підприємства базується на фіксованій кількості факторів виробництва: 1 станок – 5 працівників. Підприємство найняло 25 робітників та орендувала 3 станки. Місячна ставка заробітної плати становить – 600 грош.од., місячна оренда за устаткування – 400 грош. од. Ціна одиниці продукції – 20 грош. од. За один день з станка виходить 15 од. продукції. Визначити обсяг прибутку або збитку, якщо в місяці 20 робочих днів.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 9, 10

Тема: Варіації факторів виробництва та оптимум товаровиробника.

Мета заняття: навчити студентів математично та графічно розрахувати та відобразити, а також детально аналізувати основні показники та виробничу функції короткострокового та довгострокового періодів виробництва. Виявляти розбіжності між короткостроковим та довгостроковим періодами розвитку.

План проведення заняття:

1. Короткостроковий період розвитку виробництва.
2. Показники короткострокового періоду виробництва.
3. Розрахункові формули та графічна ілюстрація основних показників.
4. Ізоквантна варіація факторів виробництва.
5. Виробнича сітка.
6. Карта ізоквант.
7. Гранична норма технологічного заміщення.

8. Ефект масштабу. Позитивний, негативний та постійний ефекти масштабу.

9. Пропорційна варіація факторів виробництва.

10. Ізокоста, сукупні витрати, вплив цін на рух і нахил із окости, рівновага виробника, принцип найменших витрат, траєкторія зростання.

Ключові поняття: виробнича функція, частинна варіація факторів виробництва, закон спадної віддачі змінного фактору виробництва, еластичність виробництва, ізокванта, гранична норма технологічної заміни, масштаб виробництва, оптимум виробника, еквімаржинальний принцип.

Література: [1, с. 25-30; 2, с. 145-155; 3, с. 96-100; 4, с. 110-122].

Питання для дискусії та завдання

1. Поняття та параметри однофакторної виробничої функції.
2. Правило спадної віддачі (продуктивності) змінного фактору виробництва.
3. Охарактеризувати взаємозв'язок між кривими сукупного, граничного та середнього продукту.
4. Визначити особливості стадій діяльності підприємства за кривою сукупного продукту.
5. Дати характеристику та особливості розрахунку еластичності виробництва.
6. Виробнича функція з двома змінними факторами.
7. Що таке ізокванта, карта ізоквант, виробнича сітка?
8. Як ви розумієте взаємозаміщеність ресурсів (виробничих факторів)? Наведіть приклади.
9. Дайте визначення граничної норми технічного взаємозаміщення — MRTS.
10. В яких межах може відбуватися взаємозаміщення одних факторів іншими?
11. Які різновиди ізоквант бувають?
12. Пояснити, що таке пропорційна варіація факторів виробництва та її значення за різних ефектів від зміни масштабів виробництва.
13. Що таке ізокоста? Карта ізокост?
14. Поняття «рівновага виробника» та «оптимум виробника». Правило найменших витрат.
15. Що таке ізоквантно-ізокостна діаграма і що вона утворює?
16. Поясніть таке твердження: «Якби не діяв закон спадної продуктивності, можна було б виростити весь світовий врожай картоплі на присадибній ділянці».

Тестові завдання для перевірки знань

1. Взаємозв'язок між всіма можливими поєднаннями факторів виробництва та обсягом випуску продукції формалізується за допомогою:

- а) кривої виробничих можливостей;
- б) кривої пропонування;
- в) кривої сукупних витрат;
- г) виробничої функції.

- 2. Сукупний продукт змінного фактору виробництва набуває максимального значення, коли:**
- а) граничний продукт змінного фактору дорівнює нулю;
 - б) середня продуктивність змінного фактору є найвищою;
 - в) граничний продукт змінного фактору перевищує середній продукт;
 - г) граничний продукт змінного фактору зростає.
- 3. Ізокванта ілюструє:**
- а) весь набір можливих рівнів виробництва за умови зміни кількості праці;
 - б) весь набір можливих рівнів виробництва за умови зміни кількості капіталу;
 - в) всі можливі комбінації праці та капіталу, які забезпечують виробництво одного й того самого обсягу продукції;
 - г) всі можливі комбінації праці та капіталу, які мінімізують витрати.
- 4. Підприємство мінімізує свої витрати за даного обсягу виробництва у точці дотику:**
- а) ізокости та найнижчої з можливих ізоквант;
 - б) ізокости та найвищої з можливих ізоквант;
 - в) ізокванти та найнижчої з можливих ізокост;
 - г) ізокванти та найвищої з можливих ізокост.
- 5. Зв'язок між всіма можливими варіантами поєднання факторів виробництва та обсягом продукції відображається за допомогою:**
- а) кривої виробничих можливостей;
 - б) кривої сукупного обсягу випуску продукції;
 - в) виробничої функції;
 - г) еластичності пропозиції.
- 6. Середній продукт змінного фактору набуває максимального значення, коли:**
- а) сукупний продукт змінного фактору є максимальним;
 - б) граничний продукт змінного фактору є максимальним;
 - в) граничний продукт змінного фактору дорівнює нулю;
 - г) він дорівнює його граничному продукту.
- 7. Зі зростанням обсягу виробництва ізокванта буде зміщуватись:**
- а) праворуч вниз;
 - б) ліворуч вниз;
 - в) праворуч вгору;
 - г) ліворуч вгору.
- 8. Підприємство максимізує обсяг виробництва за певного рівня витрат у точці дотику:**
- а) ізокости та найнижчої з можливих ізоквант;
 - б) ізокости та найвищої з можливих ізоквант;
 - в) ізокванти та найнижчої з можливих ізокост;
 - г) ізокванти та найвищої з можливих ізокост.
- 9. Граничний продукт змінного фактору – це:**
- а) відношення сукупного обсягу випуску продукції до затрат змінного фактору;

- б) додатковий продукт, одержаний від застосування додаткової одиниці змінного фактору;
- в) кількість продукції, виробленої на одиницю затрат змінного фактору;
- г) відношення продуктивності праці до обсягу випуску.

10. Фірма максимізує обсяг виробництва за певного рівня витрат у точці дотику:

- а) ізокости та найнижчої з можливих ізоквант;
- б) ізокости та найвищої з можливих ізоквант;
- в) ізокванти та найнижчої з можливих ізокост;
- г) ізокванти та найвищої з можливих ізокост.

Завдання та задачі для перевірки знань студентів

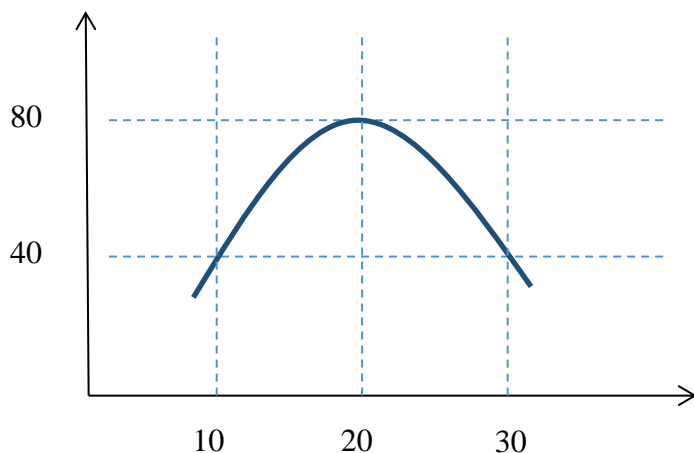
Задача 1

Еластичність випуску за капіталом дорівнює $(+0,4)$, а за працею $(+0,5)$. На скільки зміниться обсяг випуску у відсотках та в якому напрямку, якщо обсяг капіталу зросте на 5 %, а обсяг праці скоротиться на 6 %?

Задача 2

За допомогою графічного представлення кривої середнього продукту праці, дайте відповідь на запитання:

- а) чи співпадатимуть при $L = 20$ максимум середнього та максимум сукупного продукту;
- б) якщо $AP = 65$ при $L = 15$, а граничний продукт 16-ої одиниці праці дорівнює 10. То яка величина сукупного продукту при $L = 16$;
- в) яким буде значення TP , якщо $AP = 40$?
- г) для якого рівня L середній та граничний продукт праці набувають однакових значень?

Задача 3

Співвідношення витрат праці та випуску наведено в таблиці. Заповніть таблицю, побудуйте графік та визначте критичні точки на графіку, позначте зону, в якій немає сенсу вводити додаткових робітників. Як зміниться графік, якщо продуктивність праці збільшиться на 20%?

В и т р а т и п р а ц і	С у к у п н и й п р о д у к т	С е р е д н і й п р о д у к т	Г р а н и ч н и й п р о д у к т
0	0		

1	1		
2	15		
3	30		
4	40		
5	48		
6	54		
7	56		
8	56		
9	54		
10	50		

Задача 4

Виробнича функція має вигляд $Q = 12L^2$. Визначте рівняння середньої продуктивності та граничної продуктивності праці.

Задача 5

Залежність випуску продукції від кількості використовуваної праці відображається функцією: $Q = 50L + 5L^2 - 0,5L^3$.

1. При якій кількості використовуваної праці досягається максимум:

- загального випуску;
- граничної продуктивності (граничного продукту) праці;
- середньої продуктивності (середнього продукту) праці?

2. Визначте еластичність випуску за працею при використанні 5 од. праці.

Задача 6

Підприємство працює за технологією, яка відображається виробничою функцією $Q = L^{0,75} K^{0,25}$. Фактори виробництва воно купує по незмінним цінам: $w = 144$; $r = 3$. Визначте в стані рівноваги підприємства:

- середню продуктивність праці;
- середню продуктивність капіталу;
- граничну продуктивність праці;
- граничну продуктивність капіталу.

Задача 7

Виробнича функція підприємства описується рівнянням: $Q = 5LK$. Вартість капіталу становить 5 грош.од., вартість праці – 20 грош.од. Визначити, який максимальний обсяг може досягти підприємством, якщо сукупні витрати становлять 40 тис. грош. од.

Задача 8

Виробнича функція має вигляд: $Q = 5LK$. Ціна одиниці праці становить 150 грош.од., капіталу – 1000 грош.од. Випуск дорівнює 1000 од. Визначити:

а) за якого співвідношення праці та капіталу підприємство мінімізує витрати;

б) ефект заміщення та ефект випуску, якщо ціна одиниці праці збільшиться на 50 грош.од.

Задача 9

Підприємство працює за технологією, що відображає виробничу функція: $Q = L^{0,6}K^{0,4}$. Ціна праці 8 грош.од., ціна капіталу – 16 грош.од. Яка буде капіталоозброєність праці на підприємстві

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 11, 12

Тема: Витрати виробництва.

Мета заняття: надати уявлення про бухгалтерські та економічні витрати, змінні та постійні, зворотні та безповоротні витрати, навчити розраховувати та аналізувати показники витрат. Графічне відображення витрат; навчити аналізувати та знаходити розбіжності між середніми та граничними витратами короткострокового та довгострокового періодів виробництва.

План проведення заняття:

1. Сутність і класифікація витрат виробництва.
2. Витрати в короткостроковому періоді.
3. Динаміка загальних витрат, динаміка середніх та граничних витрат.
4. Мінімізація витрат.
5. Криві середніх та граничних витрат в довгостроковому періоді.
6. Витрати довгострокового періоду з нейтральним ефектом масштабу.
7. Витрати довгострокового періоду з позитивним та негативним ефектом масштабу.

Ключові поняття: сукупні витрати, постійні витрати, змінні витрати, середні витрати, граничні витрати, довгострокові сукупні витрати, довгострокові середні витрати, довгострокові граничні витрати, мінімальний ефективний розмір підприємства

Література: [1, с. 45-48; 2, с. 192-202; 4, с. 130-154; 6, с. 201-222]

Питання для дискусії та завдання

1. Дайте визначення і наведіть приклади постійних, змінних витрат.
2. Словесно, аналітично та графічно опишіть «сімейство» витрат підприємства у короткостроковому періоді часу.
3. Чому деякі витрати мають U-подібну форму?
4. Який взаємозв'язок між граничними та середніми витратами?
5. З якими кривими середні змінні та граничні витрати мають обернений взаємозв'язок? В чому його суть.
6. Як підприємство приймає рішення про розширення та закриття своєї діяльності?
7. У чому різниця між короткостроковими й довгостроковими часовими інтервалами?
8. Побудуйте графік і прокоментуйте типовий характер зміни витрат виробництва у довгостроковому періоді.
9. Розкрийте економічний зміст граничних витрат.

10. Якщо підприємство використовує таке співвідношення праці й капіталу, яке максимізує прибуток, то чи означає це, що таке співвідношення одночасно забезпечує й найменші витрати?

Тестові завдання для перевірки знань

1. Сукупні витрати обчислюються як:

- а) $VC - FC$;
- б) $FC + VC$;
- в) $FC + VC + MC$;
- г) $(FC + VC) : Q$.

2. Середні загальні витрати матимуть мінімальне значення за умови, що для даного обсягу випуску:

- а) середні змінні витрати дорівнюють сукупним постійним витратам;
- б) граничні витрати дорівнюють середнім загальним витратам;
- в) граничні витрати дорівнюють середнім змінним витратам;
- г) середні постійні витрати інтенсивно знижуються.

3. Розглядаючи модель лінійної залежності VC від обсягу виробництва, можна стверджувати, що від обсягів виробництва не залежать?

- а) FC ;
- б) AFC ;
- в) ATC ;
- г) TC .

4. Якщо у міру зростання обсягу виробництва фірми її середні змінні витрати скорочуються, то:

- а) граничні витрати також повинні скорочуватися;
- б) середні загальні витрати мають бути нижче, ніж середні змінні витрати;
- в) загальні постійні витрати також повинні скорочуватися;
- г) граничні витрати мають бути нижче, ніж середні змінні витрати.

5. При збільшенні випуску продукції на одній і тій же виробничій потужності зменшуються?

- а) TC ;
- б) ATC ;
- в) VC ;
- г) AVC .

6. Граничні витрати дорівнюють:

- а) середнім сукупним витратам, помноженим на обсяг випуску;
- б) приросту постійних витрат внаслідок збільшення обсягу випуску на одиницю;
- в) приросту змінних витрат в результаті збільшення обсягу випуску на одиницю;
- г) приросту середніх постійних витрат в результаті збільшення обсягу випуску на одиницю.

7. AVC досягає максимального значення, коли?

- а) $AVC = FC$;
- б) $MC = AVC$;
- в) прибуток буде максимальним;
- г) $MC = ATC$.

8. Середні сумарні витрати досягають мінімальної величини при тому об'ємі, коли:

- а) $MC = AVC$;
- б) $AVC = AFC$;
- в) $MC = AC$;
- г) прибуток буде максимальним.

9. Ефект масштабу супроводжується:

- а) зниженням середніх витрат у випадку спадної віддачі;
- б) зниженням середніх витрат у випадку економії на масштабі і збільшенням середніх витрат у випадку витрат на масштабі;
- в) зростанням обсягів випуску тими ж темпами, що й витрати всіх виробничих ресурсів у випадку постійної віддачі;
- г) правильні відповіді б) і в).

10. Чинники, що викликають збільшення змінних витрат в короткостроковому періоді?

- а) збільшення банківських ставок на кредити;
- б) збільшення цін на сировині;
- в) збільшення місцевих податків;
- г) збільшення орендної плати за устаткування.

Завдання та задачі для перевірки знань студентів

Задача 1

Заповнити пропуски в таблиці:

Q	FC	VC	AVC	AFC	MC
0					
2	4		4		
4					12
6					35

Задача 2

Функція загальних витрат підприємства має вигляд:
 $TC = 100 + 4Q + 0.25Q^2$.

Визначити функції для FC, VC, ATC, AFC, AVC, MC як функції від Q. За якого значення Q середні сукупні витрати досягнуть мінімуму.

Задача 3

Заповнити пропуски в таблиці:

Q	TC	FC	VC	ATC	AFC	AVC	MC
100		300		11			
200							7
300						6	

Задача 4

При виробництві 5 тисяч стільців в місяць граничні витрати становлять 10 грош.од., а середні – 15 грош.од. Що необхідно зробити підприємству: збільшити чи скоротити виробництво?

Задача 5

Відомо, що постійні витрати становлять 55 грош.од., а функція граничних витрат має вигляд: $MC = 22 - 8Q + 3Q^2 + 2Q^3$. Визначити функцію сукупних витрат і розрахувати їх за обсягу виробництва 3 од. продукції.

Задача 6

Виробнича функція задана:

Обсяг використаної праці, L	1	2	3	4	5	6
Обсяг випуску, Q	15	36	54	66	76	70

Визначити мінімальний рівень середніх змінних витрат та обсяг випуску, за якого досягається такий рівень витрат, якщо ставка заробітної плати становить 18 грн. / год. і є єдиним змінним ресурсом.

Задача 7

Технологія виробництва продукції така, що підприємство використовує у виробництві 3 од. ресурсу А і 1 од. ресурсу В для виробництва 1 од. продукції. Вартість одиниці ресурсу А дорівнює 1 грош.од., а В – 2 грош. од. Запишіть формули для функцій сукупних витрат, середніх витрат та граничних витрат для даного підприємства.

Задача 8

Розрахуйте середні постійні, середні змінні та середні сукупні витрати виробництва продукції за наступними даними:

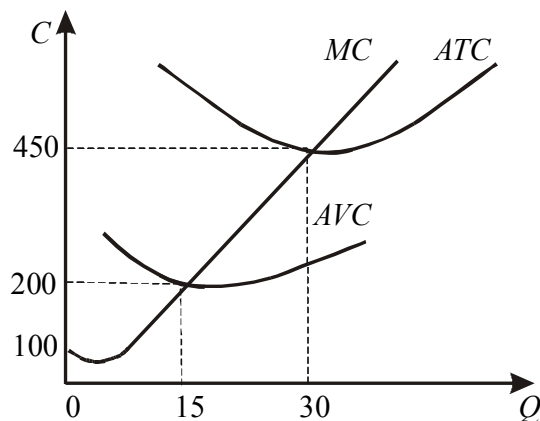
- річні витрати сировини та матеріалів – 150 тис. грн.;
- витрати на освітлення за рік – 10 тис. грн.;
- транспортні витрати – 20 тис. грн. на рік;
- витрати на щомісячну оплату праці управлінського персоналу – 7 тис. грн.;
- витрати на щомісячну оплату праці робітників-відрядників (виробничого персоналу) – 20 тис. грн.;
- вартість обладнання – 3 млн. грн (строк служби – 10 років, схема амортизації – прямолінійна амортизація);
- оренда приміщення – 10 тис. грн. на рік.

Визначити розмір прибутку, який отримує підприємство, якщо ціна одиниці продукції становить 500 грн., а загальний обсяг виробленої продукції – 2,5 тис. од.

Задача 9

На основі наведених графіків витрат, пов'язаних з виробництвом телевізорів, дайте відповіді на такі запитання:

- а) яка сума змінних витрат при виробництві 15 телевізорів?
- б) яка величина середніх змінних витрат виробництва 30 телевізорів, якщо при обсязі випуску в 10 телевізорів середні постійні витрати становлять 330 грош. од.;
- в) зобразіть на графіку для будь-якого рівня виробництва прямокутник, площа якого відповідає величині сукупних постійних витрат.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 13

Тема: Ринок досконалої конкуренції.

Мета заняття: надати уявлення про умови ринку досконалої конкуренції, про відмінності ринкового попиту для конкурентного виробника. Сукупний та граничний аналізи; надати уявлення щодо максимізації прибутку, виявити розбіжності між короткостроковими та довгостроковими кривими пропозиції.

План проведення заняття:

1. Модель ринку досконалої конкуренції.
2. Ринкова поведінка підприємства в короткостроковому та довгостроковому періодах розвитку.
3. Прибуток.
4. Попит, валова, середня і гранична виручка.
5. Обсяг виробництва конкурентного підприємства у короткостроковому та довгостроковому періоді.
6. Крива короткострокової пропозиції підприємства.
7. Крива короткострокової ринкової пропозиції.
8. Довгострокові криві сукупної галузі.

Ключові поняття: ринок, функції ринку, типи ринку, досконала конкуренція, конкурентне підприємство, дохід, рівновага підприємства, виробничий надлишок, максимізація прибутку, точка беззбитковості, точка критичного обсягу, правило вибору оптимального обсягу виробництва.

Література: [11, 25, 45, 52, с. 198-210.; 3, с. 125-130; 4, с. 155-165; 5, с. 218-250; 8, с. 165-1700]

Питання для дискусії та завдання

1. Що таке ринок, основні види ринку?
2. Перерахувати основні характеристики ринкової структури.
3. Назвати основні типи ринкових структур.
4. Охарактеризуйте основні функції ринку.
5. Сформулюйте характерні риси ринку досконалої конкуренції.
6. Яке підприємство може вважатися конкурентним?
7. Якою є мета діяльності конкурентного підприємства?
8. Чому конкурентне підприємство є ринковим суб'єктом, що приймає ціну (price-taker)?

9. Пояснити чому крива попиту на продукцію конкурентного підприємства має вигляд горизонтальної лінії?
10. Пояснити яким чином будується крива пропозиції підприємства.
11. За якої умови досягається максимум прибутку конкурентного підприємства?
12. Якими є відомі вам методи визначення умов максимізації прибутку?
13. Яким чином будується ринкова крива пропозиції.
14. Визначити, яким чином підприємство приймає рішення про закритті або розширення діяльності.
15. Пояснити сутність поняття «парадокс прибутку» у довгостроковому періоді.
16. Що таке виробнича ефективність та ефективність розподілу ресурсу, як вони досягаються?

Тестові завдання для перевірки знань

1. Крива попиту на продукцію конкурентної фірми:

- а) є прямою горизонтальною лінією на рівні ринкової ціни;
- б) співпадає з кривою граничного виторгу;
- в) співпадає з кривою середнього виторгу;
- г) всі відповіді правильні.

2. Сума збитків підприємства, яке закривається, в короткостроковому періоді за умов досконалої конкуренції:

- а) дорівнює сукупним змінним витратам;
- б) дорівнює нулю;
- в) дорівнює сукупним фіксованим витратам;
- г) не можна визначити.

3. Конкурентній фірмі у короткостроковому періоді слід виробляти продукцію, якщо:

- а) вона отримує економічний прибуток;
- б) вона отримує тільки нормальний прибуток;
- в) вона отримує збитки, які не перевищують величини постійних витрат;
- г) всі відповіді правильні.

4. Граничний виторг конкурентної фірми перевищує її граничні витрати. Фірма зможе збільшити економічний прибуток, якщо:

- а) підвищить ціну на свою продукцію;
- б) скоротить обсяг виробництва;
- в) збільшить обсяг виробництва;
- г) знизить ціну на свою продукцію;
- г) всі відповіді правильні.

5. У довгостроковому періоді конкурентна фірма:

- а) максимізуватиме прибуток, обираючи обсяг виробництва, для якого $P=LMC=\min LAC$;
- б) мінімізуватиме збитки, обираючи обсяг виробництва, для якого $P=LMC$;
- в) увійде в галузь, якщо $P>LAC$;
- г) залишить галузь, якщо $P>LAC$.

6. Конкурентна фірма досягає точки беззбитковості, якщо:

- а) ціна дорівнює мінімуму її середніх сукупних витрат;

- б) сукупні витрати дорівнюють сукупному виторгу;
- в) граничний виторг дорівнює граничним витратам;
- г) правильні відповіді а) і б).

7. Парадокс прибутку полягає у тому, що:

- а) можливість отримати економічний прибуток в конкурентній галузі є причиною його зникнення у довгостроковому періоді внаслідок входження в галузь нових фірм;
- б) можливість отримувати тільки нормальний прибуток у конкурентній галузі у довгостроковому періоді є причиною виходу фірм з галузі;
- в) тільки великі фірми можуть одержувати економічний прибуток і в короткостроковому, і в довгостроковому періоді;
- г) жодна з фірм не може одержувати економічного прибутку без розширення масштабів виробництва.

8. Якщо граничний виторг типової фірми конкурентної галузі перевищує середні витрати виробництва, то можна стверджувати, що у довгостроковому періоді:

- а) число фірм у галузі скоротиться;
- б) число фірм у галузі зросте;
- в) число фірм у галузі залишиться незмінним;
- г) можливі будь-які зміни.

9. Якщо граничні витрати перевищують середні загальні витрати за обсягу виробництва, що максимізує прибуток, то товаровиробник:

- а) отримує прибуток;
- б) зазнає збитків;
- в) припиняє виробництво;
- г) виходить з галузі;
- д) усі попередні відповіді неправильні.

10. Яка з наведених нижче ознак ріднить становище товаровиробника у конкурентній галузі й у монополізованій:

- а) товаровиробник максимізує прибуток за умови, що граничні витрати дорівнюють граничному виторгу;
- б) лінія попиту є абсолютно еластичною;
- в) криві граничних і середніх витрат — дугоподібні;
- г) обсяг виробництва, що максимізує прибуток, визначається абсцисою точки перетину кривих граничних витрат і граничного виторгу;
- д) рівень середніх загальних витрат за обсягу виробництва, що максимізує прибуток, визначається ординатою точки перетину АТС і перпендикуляра з точки перетину граничного виторгу і граничних витрат на вісь абсцис.

Завдання та задачі для перевірки знань студентів

Задача 1

Попит та пропозиція на обіди в студентській столовій описується рівняннями: $Q_D = 2400 - 100P$ та $Q_S = 1000 + 250P$. Визначте рівноважну ціну та кількість проданих обідів за даною ціною. Турбуючись про студентів, адміністрація встановила ціну у розмірі 3 грош.од. за обід. Охарактеризуйте наслідки такого рішення.

Задача 2

На двох берегах річки розміщені два міста Ліве та Праве. В Лівому місті попит та пропозиція на товар описуються рівняннями: $Q_D = 4000 - 40P$ та $Q_S = -200 + 10P$. В Правому місті: $Q_D = 3000 - 30P$ та $Q_S = -400 + 20P$. Знайти рівновагу в кожному місті. Припустимо між містами збудували міст. Попит та пропозиція об'єдналися. Визначити рівновагу на об'єднаному ринку. Розрахувати обсяги покупок та продажів в кожному місті за нової рівноважної ціни. Визначити на прями та обсяги переміщення вантажу.

Задача 3

Концертна зала має 300 місць. Рівняння ліній попиту $Q_D = 4000 - 40P$. Побудуйте лінію попиту та визначте, яку ціну за білет слід призначити організаторам концерту, щоб був аншлаг.

Задача 4

Попит та пропозиція товару описуються рівняннями: $Q_D = 600 - 25P$ та $Q_S = 100 + 100P$. Знайти параметри рівноваги на ринку даного товару. Держава встановила податок з продажу на одиницю даного товару у розмірі 2,5 грош.од. Знайти розмір податку, розмір податкового тягара виробника та споживача, суму надлишку споживача та виробника до та після введення податку, чисті втрати суспільства від введення податку.

Задача 5

Попит та пропозиція описуються рівняннями: $Q_D = 12 - P$ та $Q_S = -3 + P$. Уряд ввів дотацію у розмірі 3 грош.од. за виріб, що отримує продавець. Визначити різницю в рівноважних цінах до та після надання дотації, а також яким чином зміниться обсяг.

Задача 6

Крива попиту описується рівнянням: $Q_D = 70 - 2P$, а крива пропозиції: $Q_S = 10 + P$. Уряд ввів податок на споживача у розмірі 9 грош.од. Визначити: як зміниться рівноважна ціна та рівноважний обсяг; як дохід держави від введення податку; як постраждають від введення податку виробники?

Задача 7

На ринку досконалої конкуренції попит має вигляд: $Q_D = 150 - 3P$, а пропозиція $Q_S = -15 + 12P$. В результаті збільшення доходів покупці стали купувати на 30 од. більше за кожного рівня цін. Визначити: а) ціну в миттєвому періоді; б) ціну в короткостроковому періоді; в) Обсяг продажів у довгостроковому періоді.

Задача 8

Функція граничних витрат підприємства має вигляд: $MC = 10 + Q$. Ціна одиниці товару становить 600 грош.од. Визначити обсяг випуску, який дозволить максимізувати прибуток.

Задача 9

Технологія виробництва підприємства визначена виробничою функцією $Q = 20L^{0.5}$. Ціна праці $w = 2$, а ціна продукції підприємства $P = 5$. Визначити: а) випуск підприємства; б) загальні витрати на випуск; в) середні витрати; г) граничні витрати; д) обсяг попиту підприємства на працю.

Задача 10

Підприємство максимізує прибуток, що працює за технологією $Q = L^{0,25}K^{0,25}$. Фактори виробництва воно купує за незмінних цін $w = 2$ та $r = 8$, продає свою продукцію за ціною $P = 320$. Визначити: а) випуск підприємства; б) загальні витрати на випуск; в) середні витрати; г) граничні витрати; д) обсяг попиту підприємства на працю; е) обсяг попиту підприємства на капітал; ж) прибуток підприємства; з) надлишок виробника.

Задача 11

Підприємство з функцією загальних витрат: $TC = 8 + 8Q + 2Q^2$ може продати будь-яку кількість продукції за ціною $P = 20$.

Визначити випуск підприємства: а) мінімізує середні витрати; б) максимізує прибуток. Розрахувати максимальну величину: а) прибутку; б) надлишку виробника.

Визначити еластичність пропозиції підприємства за ціною, коли воно отримає максимальний прибуток.

Задача 12

Для ситуацій, представлених у наступних пунктах, необхідно визначити перспективи роботи конкурентного підприємства: а) підприємство буде працювати в довгостроковому періоді; б) підприємство буде працювати лише у короткостроковому періоді, а в довгостроковому періоді покине ринок; в) підприємство покине даний вид діяльності; г) недостатньо даних.

Ситуація 1. $P = 4$, $Q = 1000$, $FC = 500$, $AVC = 2,5$;

Ситуація 2. $P = 12$, $Q = 100$, $TC = 1600$, $AVC = 2$, $MC = 12$;

Ситуація 3. $P = 3$, $TR = 300$, $FC = 100$, $AVC = 2$;

Ситуація 4. $Q = 100$, $TR = 300$, $FC = 50$, $AC = 4$, $MC = 3$;

Ситуація 5. $P = 30$, $FC = 600$, $VC = 800$, $AC = 35$;

Ситуація 6. $TR = 800$, $FC = 100$, $AC = 35$, $AVC = 30$, $MC = 45$;

Ситуація 7. $P = 12$, $Q = 100$, $FC = 150$, $VC = 1650$;

Ситуація 8. $Q = 100$, $TR = 5000$, $MC = 50$, $AVC = 55$, MC – зростає.

Задача 13

Короткострокові сукупні витрати конкурентного підприємства описується функцією: $TC = Q^3 - 8Q^2 + 20Q + 50$. Визначити за якого рівня ринкової ціни підприємство зупиниться працювати на даному ринку?

Задача 14

Довгострокові сукупні витрати конкурентного підприємства описується функцією $TC = Q^3 - 10Q^2 + 28Q$. За якого рівня ринкової ціни підприємство буде знаходитись у стані довгострокової рівноваги? Яким буде мінімально-ефективний випуск?

Задача 15

У досконало конкурентній галузі діє 250 підприємств, які розбиті на три групи та мають відповідний рівень граничних витрат: перша група нараховує 100 підприємств та має граничні витрати, представлені функцією $MC = 100Q + 1$, друга група – 100 з функцією $MC = 200Q + 2$, третя група – 50 та функція

витрат $MC = 100Q + 1$. Функція попиту галузі має вигляд $Q = 25 - P$. Знайти рівноважну ціну та рівноважний обсяг.

Задача 16

Ринковий попит виражений функцією $Q^D = 400 - 10P$. На ринку працює 100 підприємств з витратами, які описуються рівнянням $TC = 16 + 4q + q^2$. Визначити функцію ринкової пропозиції та координати ринкової рівноваги.

Задача 17

Ринковий попит виражений функцією $Q^D = 2500 - 10P$. Загальні витрати кожного підприємства представлені рівнянням $TC = 16 + 10q + q^2$. Підприємство отримує лише нормальний прибуток. Визначити скільки підприємств працює на даному ринку?

Задача 18

Галузевий попит на продукцію описується функцією $Q^D = 120 - 3P$. Визначити за якою ціною і скільки одиниць продукції буде продано, якщо в галузі працюють 20 конкуруючих підприємств з однаковою у всіх функцією загальних витрат $TC = 10 + 8Q - 4Q^2 + Q^3$? Скільки таких підприємств буде в галузі в довготривалому періоді?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 14

Тема: Монопольний ринок.

Мета заняття: надати уявлення про політику монополіста та особливості функціонування реальних монополізованих ринків.

План проведення заняття:

1. Ринкова структура та сутність монополії.
2. Визначення обсягу виробництва і ціни монополіста.
3. Монопольна влада та її вимірювання.
4. Суспільні втрати (збитки) монопольної влади.

Ключові поняття: монополія, чиста монополія, монопольна влада, індекс ринкової концентрації Гіршмана-Герфіндаля, показник монопольної влади Лернера, граничний виторг підприємства-монополіста, умова беззбитковості, умова закриття, цінова дискримінація.

Література: [2, с. 221-223; 4, с. 180-185; 5, с. 272-280; 8, с. 166-172]

Питання для дискусії та завдання

1. Які характерні ознаки монопольного ринку?
2. Які бар'єри виникають на ринку, який стає монопольним?
3. Назвати види монополії, які знаєте.
4. У чому полягає монопольна влада?
5. Назвати показники, які використовуються для визначення рівня монопольної влади.
6. Чому крива попиту для монополіста не буває абсолютно еластичною?
7. Якими є умови максимізації прибутку монопольної фірми?
8. Які особливості монопольного ціноутворення?

9. Короткострокова монопольна рівновага.

10. Довгострокова рівновага монополії

11. У чому полягає суть цінової дискримінації і які існують різновиди?

Тестові завдання для перевірки знань

1. Монополія призначає ціну:

- а) вищу за граничні витрати на величину, обернено пропорційну еластичності попиту;
- б) нижчу за граничні витрати на величину, обернено пропорційну еластичності попиту;
- в) вищу за граничні витрати на величину, прямо пропорційну еластичності попиту;
- г) нижчу за граничні витрати на величину, прямо пропорційну еластичності попиту

2. Монополіст знижуватиме ціну на свій товар доти, поки:

- а) середні витрати знижуються;
- б) витрати на рекламу збільшуються;
- в) граничний виторг більший за граничні витрати;
- г) граничний виторг дорівнює змінним витратам;
- д) немає правильної відповіді.

3. Ринкова влада монополіста буде тим більшою:

- а) чим більш еластичним є попит на продукцію монополії;
- б) чим менш еластичним є попит на продукцію монополії;
- в) ринкова влада не пов'язана з еластичністю попиту;
- г) чим більш еластичним є його пропонування.

4. Монополіст продає 10 од. товару по ціні 100 грош. од.; продаж 11 од. викличе зниження ціни до 99,5 грош. од. Граничний виторг за збільшення обсягу реалізації встановить:

- а) 100 грош. од.;
- б) 99,5 грош. од.;
- в) 94,5 грош. од.;
- г) 94,0 грош. од.;
- д) 1099,5 грош. од.

5. Що має зробити монополіст, якщо $MR = 0$?

- а) знизити ціну та зменшити обсяг виробництва;
- б) підвищити ціну та зменшити обсяг виробництва;
- в) підвищити ціну та збільшити обсяг виробництва;
- г) знизити ціну та збільшити обсяг виробництва.

6. Негативний вплив монополізації виробництва полягає у тому, що:

- а) завищуючи ціни, монополії знижують рівень добробуту споживачів;
- б) монополії не забезпечують ефективності розподілу ресурсів;
- в) монополії не забезпечують мінімізації витрат виробництва;
- г) всі відповіді правильні.

7. Підприємство-монополіст:

- а) не зацікавлене отримувати максимальний виторг;
- б) може призначити будь-яку ціну на свій продукт;

- в) може однаково успішно діяти за будь-якого характеру попиту на свій товар;
- г) бажає отримати максимум прибутку за рахунок підвищення цін.

8. Посилення тенденції до монополізації в економіці будь-якої країни має наслідком:

- а) встановлення вищих цін і менших обсягів виробництва;
- б) зменшення тиску державного регулювання;
- в) загострення конкуренції;
- г) ефективний розподіл і використання ресурсів.

9. Міський метрополітен може слугувати прикладом:

- а) монополії;
- б) олігополії;
- в) природної монополії;
- г) моносонії.

10. Монополіст може отримувати економічний прибуток:

- а) тільки у короткостроковому періоді;
- б) тільки у довгостроковому періоді;
- в) ніколи;
- г) і у довгостроковому, і в короткостроковому періодах.

Завдання та задачі для перевірки знань студентів

Задача 1

Визначити випуск і ціну, що максимізує прибуток і виручку монополіста, а також розмір максимального прибутку, якщо функція загальних витрат має вигляд: $TC = 200 + 60Q + 1,5Q^2$. Функція попиту на продукцію монополії: $Q = 240 - 2P$.

Чому Q не збігається при знаходженні максимуму прибутків і максимуму виручки підприємства?

Задача 2

За лінійної функції попиту монополія отримує максимум прибутку, продаючи 10 од. продукції за ціною 10 грош. од. функція загальних витрат монополії $TC = 4Q + 0,2Q^2$. На скільки скоротиться обсяг продажів, якщо з кожної проданої одиниці продукції стягувати податок у розмірі 4 грош. од.?

Задача 3

Компанія «В» – монополіст на ринку. Функція повних витрат на виробництво: $TC = 2Q + 10$, де Q – обсяг виробництва на місяць. Визначте, при якому рівні ціни прибуток підприємства буде максимальним, якщо відомо, що еластичність ринкового попиту в цій точці за ціною дорівнює -6 .

Задача 4

Монополія з функцією витрат $TC = 40 + 10Q + 0,25Q^2$ максимізує прибуток та може продавати свою продукцію на вітчизняному ринку, попит на якому відображається функцією $q_1^D = 60 - P_1$, і на світовому ринку за ціною $P_2 = 30$. Визначте обсяг продажів на обох ринках, ціну на вітчизняному ринку і прибуток монополії.

Задача 5

Функція повних витрат монополіста: $TC = Q^2 + 2Q$. Функція ринкового попиту на його продукцію: $P = 20 - Q$. Держава запроваджує податок на кожну одиницю продукції в кількості 2 грош. од. Визначте податкові надходження до бюджету; випуск і ціну, максимізує прибуток монополіста, після введення податку.

Задача 6

Середні витрати монопольного підприємства на виробництво постійні і рівні 10 грош. од. З метою отримання максимального прибутку підприємство встановила ціну на свою продукцію у розмірі 15 грош. од. Визначте еластичність попиту за ціною на продукцію підприємства; зміна виручки монополіста у випадку, якщо в період сезонного розпродажу ціна буде знижена на 3 грош. од.

Задача 7

Підприємство-монополіст проводить політику цінової дискримінації, продаючи продукцію двом групам споживачів за різними цінами. Функції попиту споживачів на продукцію підприємства: $Q_1 = 120 - P_1$ і $Q_2 = 90 - 2P_2$. Граничні витрати підприємства на виробництво постійні і рівні 3. Визначте, яку ціну слід призначити монополісту для максимізації свого прибутку на кожному сегменті ринку.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 15, 16

Тема: Олігополія та монополістична конкуренція.

Мета заняття: Надати уявлення про ситуацію на ринку монополістичної конкуренції. Стратегія поведінки олігополістичних фірм. Ціноутворення і максимізація прибутку.

План проведення заняття:

1. Ринок монополістичної конкуренції та його властивості.
2. Ринково-продуктова стратегія підприємства (ціна і обсяги виробництва).
3. Прибутки і збитки підприємства в короткостроковому періоді.
4. Умови беззбитковості в довгостроковому періоді.
5. Нецінова конкуренція.
6. Олігополія і її суть.

Ключові поняття: монополістична конкуренція, модель Чемберліна, олігополія, ефект злиття, взаємозалежність, рівновага Неша, рішення Боулі, цінова війна, функція реакції, Курно, Бертран, Штакельберг, дилема олігополіста, модель ламаної кривої попиту, модель картелю.

Література: [2, с. 224-230; 4, с. 186-193; 5, с. 281-290; 8, с. 175-185]

Питання для дискусії та завдання

1. У чому полягає сутність моделі монополістичної конкуренції та її ознаки?
2. Якою є цінова еластичність попиту на продукцію монополістичного конкурента? Як вона впливає на його поведінку?

3. Вибір ціни та обсягу виробництва підприємства за умов монополістичної конкуренції.

4. Чому підприємство на ринку недосконалої (монополістичної) конкуренції не може протягом довгого періоду одержувати економічний прибуток?

5. Порівняльна оцінка ефективності ринків монополістичної та досконалої конкуренції.

6. Назвіть загальні риси олігополістичних ринків.

7. Які основні причини існування олігополії?

8. Охарактеризуйте олігополістичну взаємозалежність.

9. В якому випадку на олігополістичному ринку можлива цінова війна?

10. Дайте загальну характеристику ціноутворення в умовах олігополістичного ринку.

11. Обґрунтування можливої реакції фірми, що функціонує в умовах олігополістичного ринку, на зміну ціни продукту її конкурентами.

12. Розкрийте сенс та умови існування картелю. Які причини нестабільності картелю?

Тестові завдання для перевірки знань

1. У короткостроковому періоді монополістичний конкурент може:

- а) максимізувати прибуток;
- б) мінімізувати збитки шляхом виробництва;
- в) мінімізувати збитки шляхом закриття;
- г) всі відповіді правильні.

2. В умовах монополістичної конкуренції індекс Лернера:

- а) від'ємний;
- б) дорівнює нулю;
- в) додатний;
- г) або б), або в).

3. Довгострокова рівновага монополістичного конкурента означає, що за оптимального обсягу випуску:

- а) ціна перевищує граничні витрати;
- б) ціна перевищує мінімальні середні витрати;
- в) фірма є беззбитковою;
- г) всі відповіді правильні.

4. Ринок червоних троянд найпевніше буде ринком:

- а) монополії;
- б) досконалої конкуренції;
- в) монополістичної конкуренції;
- г) картелем.

5. У стані довгострокової рівноваги монополістичний конкурент:

- а) забезпечує виробничу ефективність і ефективність розподілу ресурсів;
- б) не досягає виробничої ефективності, але забезпечує ефективність розподілу ресурсів;
- в) не досягає ефективності розподілу ресурсів, але забезпечує виробничу ефективність;

- г) не досягає ні виробничої ефективності, ні ефективності розподілу ресурсів.
- 6. Монополістична конкуренція характеризується тим, що:**
- а) підприємства не можуть вільно вступати до ринку та виходити з нього;
 - б) на ринку діє невелика кількість підприємств;
 - в) підприємства випускають диференційовану продукцію;
 - г) підприємства не володіють цілком інформацією про ринкові умови.
- 7. Модель Штакельберга:**
- а) є модифікацією моделі дуополії Курно;
 - б) є моделлю лідерства за обсягами;
 - в) передбачає, що фірма – лідер обирає обсяг випуску, який максимізує її власний прибуток, й ігнорує свою функцію реакції;
 - г) всі відповіді правильні.
- 8. Київський роздрібний ринок молока з безліччю різних цін є прикладом:**
- а) монополії;
 - б) монополістичної конкуренції;
 - в) досконалої конкуренції;
 - г) олігополії.
- 9. Відсутність виробничої ефективності та ефективності розподілу ресурсів в умовах монополістичної конкуренції компенсується:**
- а) розширенням можливостей споживчого вибору;
 - б) більшими, ніж конкурентні, обсягами продажу;
 - в) нижчими, ніж конкурентні, цінами на продукцію монополістичного конкурента;
 - г) всі відповіді правильні.
- 10. Олігополія – це ринкова структура, в якій діє:**
- а) значне число конкуруючих фірм – виробників однорідної продукції;
 - б) значне число конкуруючих виробників диференційованої продукції;
 - в) незначне число конкуруючих фірм – виробників однорідної або диференційованої продукції;
 - г) незначне число конкуруючих виробників диференційованої продукції.

Завдання та задачі для перевірки знань студентів

Задача 1

Відомо, що в довгостроковому періоді середні змінні витрати монополістичного конкурента залежать від обсягу виробництва як $AC = Q + 10$.

Попит на продукцію підприємства описується формулою $P = 150 - 3Q$.

Знайдіть параметри рівноваги (ціну і обсяг продажів) і зробіть висновок, чи знаходиться фірма в стані довгострокової або короткострокової рівноваги. Намалуйте графік.

Задача 2

Функція середніх витрат підприємства – монополістичного конкурента на своєму ринку: $AC = 3Q - 2$. Остаточний ринковий попит на продукцію підприємства: $Q = 52 - 2P$. Після проведення рекламної кампанії, витрати на яку склали $C_{\text{рекл}} = 0,5Q^2 + 6Q$, залишковий попит збільшився і склав $Q = 104 -$

2Р. Визначте прибуток підприємства до і після проведення рекламної кампанії і зробіть висновки про її ефективність.

Задача 3

Компанія з виробництва дитячого взуття працює на ринку монополістичної конкуренції. Сукупна виручка від продажів і загальні витрати на виробництво: $TR(q) = 270q - 20q^2$, $TC(q) = 30q + 10q^2$. Визначте параметри довгострокової рівноваги та надлишок виробничої потужності.

Задача 4

В даний момент попит на продукцію монополістичного конкурента відображається функцією $Q^D = 55 - 0,25P$, а загальні витрати становлять $TC = 450 + 40Q + 0,5Q^2$. Зміна числа конкурентів у галузі зміщує криву попиту на продукцію підприємства без зміни її нахилу. Наскільки скоротиться випуск даного підприємства в стані тривалої рівноваги в порівнянні з поточним періодом?

Задача 5

На олігополістичному ринку діє підприємство-лідер, яке має функцію витрат $TC = Q^2 + 3Q$. Функція ринкового попиту: $P = 90 - Q$. Інші підприємства можуть поставити за ціною лідера кількість продукції 45. Визначте випуск і ціну лідера.

Задача 6

У галузі функціонують 80 дрібних підприємств з однаковими функціями витрат $TC_i = 2 + 8q_i^2$ і ще одне велике підприємство, яке виступає в ролі лідера, з функцією витрат $TC_{л} = 20 + 0,275q_{л}^2$. Галузевий попит представлений функцією $Q^D = 256 - 3P$. Яка ціна складеться на ринку і як він буде поділений між лідером і аутсайдерами?

Задача 7

Галузевий попит заданий функцією $P = 50 - 0,25Q$; в галузі працюють два підприємства, які максимізують прибуток, з наступними функціями витрат: $TC_I = 10 + 0,15q_I^2$ і $TC_{II} = 25 + 10q_{II}^2$, яка встановиться ціна відповідно до: а) моделі Курно; б) моделі Штакельберга; в) картельної угоди?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 17

Тема: Ринки факторів виробництва.

Мета заняття: надати уявлення про ринки факторів виробництва. Сформуванню системи знань про дисконтування, заробітну плату, ринок позичкового капіталу, теорію ефективної заробітної плати.

План проведення заняття:

1. Конкурентні ринки факторів виробництва.
2. Рівновага на конкретному ринку факторів виробництва.
3. Монопольна влада на ринках факторів виробництва.
4. Ринки капіталу.
5. Споживання та інвестиції.
6. Ринок землі.

Ключові поняття: виробничі фактори, похідний попит, вигода, гранична цінність, граничні видатки, загальне правило максимізації вигоди для покупця, гранична доходність ресурсу, цінність граничного продукту, граничні видатки підприємства на ресурс, правило оптимального використання ресурсів, сукупна корисність часу, капітал, процент, теорія міжчасового вибору, дисконтування, земля, ціна землі, земельна рента.

Література: [1, с. 170-196; 2, с. 261-318; 3, с. 135-153; 5, с. 291-390]

Питання для дискусії та завдання

1. Ринки факторів виробництва, їх функції в економіці. Яке значення має формування цін на ресурси в ринковій економіці?
2. Поясніть, у чому відмінність чинників, що визначають попит на ресурси, від чинників, що визначають попит на продукти?
3. У чому зміст і значення твердження про те, що попит на ресурс є похідним попитом?
4. Який характер мають лінії попиту на ресурс? Чому?
5. У чому різниця між зміною попиту на ресурс та зміною кількості ресурсу, на який пред'явлено попит? Які, зокрема, чинники це визначають?
6. Які чинники визначають еластичність попиту на ресурс?
7. Як визначається виторг від граничного продукту певного фактору та граничні факторні витрати?
8. Що є умовою максимізації прибутку виробника, який залучає фактори виробництва?
9. У чому полягає особливість праці як фактору виробництва? Як товару?
10. Як формується ціна праці на досконало конкурентному ринку? Якого характеру набуває еластичність пропозиції для окремого підприємства?
11. Як здійснюється вибір між працею і дозвіллям? Поясніть механізм досягнення рівноваги.
12. У чому виявляються ефекти доходу і заміщення за зміни ставки заробітної плати?
13. Чим характерна монопсонія на ринку праці?

14. Яка роль профспілок на конкурентному ринку праці? У чому проявляється ринкова влада профспілок у ситуації з чистою монополією?
15. Чим характерна двостороння монополія на ринку праці?
16. Дайте характеристику капіталу як фактору виробництва довгострокового користування.
17. Ставка процента та її вплив на обсяг і структуру капітальних товарів.
18. Номінальні та реальні процентні ставки, чинники, що його визначають.
19. Яким чином ціна попиту та ціна пропозиції капітального товару впливають на інвестиційне рішення підприємства?
20. Яку роль відіграє фактор часу у процесі обґрунтування інвестиційних рішень?
21. Як обчислюється теперішня вартість капіталовкладень?
22. Дайте визначення землі як фактору виробництва. В чому полягає унікальність землі як товару?
23. Як визначається ціна послуг землі?

Тестові завдання для перевірки знань

- 1. Удосконалення технології виробництва товару призведе до:**
 - а) зниження його рівноважної ціни і збільшення рівноважного обсягу;
 - б) підвищення його рівноважної ціни і зменшення рівноважного обсягу;
 - в) зменшення пропонування даного товару і появи його дефіциту;
 - г) зміщення як кривої попиту на нього, так і кривої його пропонування праворуч.
- 2. Внаслідок встановлення податку на виробників:**
 - а) ціна попиту перевищуватиме ціну пропонування на величину податку;
 - б) рівноважна ціна зросте, але продавці отримають за товар ту ж величину, яку заплатять покупці;
 - в) рівноважна ціна зменшиться, але продавці отримають за товар ту ж величину, яку заплатять покупці;
 - г) ціна пропонування перевищуватиме ціну попиту на величину податку.
- 3. Коли ціна товару зростає, то:**
 - а) попит на нього, як правило, зменшується;
 - б) крива попиту на товари-замінники зміщується ліворуч;
 - в) крива попиту на товари-комплементами зміщується ліворуч;
 - г) обсяг попиту, як правило, збільшується
- 4. Зміщення кривої пропонування товару є наслідком:**
 - а) скорочення попиту на нього;
 - б) зростання доходів споживачів;
 - в) зниження ціни товару;
 - г) надання субсидії виробникам.
- 5. Надання субсидії виробникам:**
 - а) дозволяє збільшити пропонування;
 - б) переміщує криву пропонування праворуч на величину субсидії по вертикалі;
 - в) призводить до зниження рівноважної ціни і збільшення рівноважного обсягу продукції;

- г) всі відповіді правильні.
- 6. Ринок товару знаходиться у стані рівноваги, якщо:**
- а) обсяг попиту на товар дорівнює обсягу його пропонування;
 - б) на ринку не існує ні надлишку, ні дефіциту товару;
 - в) за певною ціною плани покупців щодо покупок співпадають з планами продавців щодо продажу;
 - г) всі відповіді правильні.
- 7. Точки на кривій ринкового попиту показують:**
- а) обсяг попиту всіх споживачів за кожної можливої ціни;
 - б) сукупний обсяг платежів споживачів за одиницю товару;
 - в) видатки споживачів за кожної можливої ціни;
 - г) виторг продавців за кожної можливої ціни.
- 8. Рівень ставки заробітної плати:**
- а) є основним чинником тривалості робочого часу працівника;
 - б) відображає вартість втрачених можливостей для працівника;
 - в) визначає вибір працівника між працею та дозвіллям;
 - г) всі відповіді правильні.
- 9. Гранична доходність фактору виробництва – це:**
- а) грошовий вираз граничної продуктивності змінного фактору;
 - б) зміна сукупного виторгу в результаті застосування додаткової одиниці ресурсу;
 - в) реалізований за ринковою ціною граничний фізичний продукт, вироблений додатковою одиницею фактору, залученою у виробництво;
 - г) всі відповіді правильні.
- 10. Граничні видатки фірми на ресурс – це:**
- а) додаткові видатки на кожну додатково залучену у виробництво одиницю ресурсу;
 - б) додаткові видатки, пов'язані з продажем додаткової одиниці продукту;
 - в) різниця між сукупними і середніми видатками фірми на ресурс;
 - г) сума середніх і сукупних видатків фірми на ресурс.

Завдання та задачі для перевірки знань студентів

Задача 1

Переваги споживача відносно доходу (I) та вільного часу (F) представлені рівнянням: $U = (I + 27)^{0,5} F^{0,25}$. Визначити пропозицію робочого часу (L), якщо календарний час (T) становить 33 годин, а заробітна плата (w) – 3 грош. од.

Задача 2

Підприємство працює на ринку досконалої конкуренції та закупає фактори виробництва на ринку досконалої конкуренції. Виробнича функція підприємства має вигляд: $Q = 10 \sqrt{L}$, а ціна на продукцію становить 20 грош. од. Визначити обсяг попиту на працю та величину прибутку, якщо ціна на працю становить 10 грош. од.?

Задача 3

Підприємство працює за виробничою функцією $Q = 50L - 0,5L^2$ на ринку досконалої конкуренції, ціна на продукцію становить 2,5 грош. од, а постійні

витрати 1500 грош. од. Визначити величину максимального прибутку, якщо ціна на працю становить 25 грош. од.

Задача 4

Монополіст працює за виробничою функцією $Q = 102L - 0,2L^2 + K$ та продає продукцію за ціною 10 грош. од. Визначити обсяг попиту на працю, вартість праці, якщо рівняння пропозиції праці має вигляд $L = 10w - 120$.

Задача 5

Який проект обрати, якщо відсоткова ставка становить 20%?

Проект	Дохід за роками, тис. грн.			Загальна сума доходу, тис. грн.
	1	2	3	
А	200	300	0	500
Б	90	180	230	500

Задача 6

Визначити земельну ренту, абсолютну та диференційну ренту; гіршу, середню та найкращу землю. Функції попиту на трьох ділянках землі мають вигляд: $Q_1 = 20S_1 - 0,5S_1^2$, $Q_2 = 15S_2 - 0,6S_2^2$, $Q_3 = 10S_3 - 0,75S_3^2$. Пропозиція землі $S_1 = S_2 = S_3 = 5$ га. Продукція, яка отримана з землі, має продаватися за ціною 20 грош. од.

Задача 7

Пропозиція землі становить 100 га. Попит на землю представлено двома індивідуумами: $Q_1 = 200 - P$, $Q_2 = 150 - P$. Визначити оренду та ціну землі, якщо відсоткова ставка становить 10%.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 18

Тема: Загальна ринкова рівновага та економіка добробуту. Інституціональні аспекти ринкового господарства.

Мета заняття: надати уявлення про загальну ринкову рівновагу та ефективність обміну, оцінку добробуту, розподіл ресурсів та трансакційні витрати.

План проведення заняття:

1. Поняття загальної ринкової рівноваги.
2. Ефективність економіки у виробничій сфері.
3. Крива виробничих можливостей та крива байдужості споживача.
4. Оптимальний розподіл ресурсів.
5. Критерії оцінки добробуту.
6. Неінституціональна теорія співіснування економічних організацій у різних формах.
7. Фірми.
8. Розподіл ресурсів.
9. Трансакційні витрати. Інститути. Права власності.

Ключові поняття: загальна рівновага, ефект зворотного зв'язку, діаграма Еджворта, ефективність виробництва, крива виробничих можливостей, договірні лінії, оптимальний, за Парето, розподіл ресурсів,

крива споживацьких можливостей.

Література: [1, с. 245-288, 380-196; 2, с. 332-345, 302-315; 3, с. 178-186; 4, с. 203-270; 6, с. 375-405]

Питання для дискусії та завдання

1. У чому відмінність понять «часткова рівновага» і «загальна рівновага»?
2. Яку роль відіграє ефект зворотного зв'язку в ринковій економіці?
3. Сформулюйте основні положення підходу до поняття «ефективність», запропонованого В. Парето?
4. Яким чином учасники обміну двох товарів у моделі Еджворта досягають Парето-ефективного розподілу?
5. Як, використовуючи діаграму Еджворта, можна побудувати криву виробничих можливостей?
6. Доведіть, що тільки за умови панування досконалої конкуренції на всіх ринках можливий ефективний розподіл ресурсів і благ в економічній системі.
7. Наведіть основні перешкоди для досягнення Парето-ефективного розміщення ресурсів і розподілу благ, які існують в реальній економіці.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Парето-оптимальний розподіл благ:

- а) є економічно ефективним та соціально справедливим;
- б) є лише соціально справедливим;
- в) є лише економічно ефективним;
- г) не є ні економічно ефективним, ні соціально справедливим.

2. Аналіз загальної рівноваги:

- а) дозволяє одночасно відстежувати зміни цін на всіх взаємопов'язаних ринках;
- б) враховує наявність ефекту зворотного зв'язку;
- в) враховує взаємозв'язок ринків товарів і ринків ресурсів;
- г) всі відповіді правильні.

3. У стані загальної рівноваги:

- а) забезпечується рівновага на ринках всіх товарів і ресурсів;
- б) не існує тенденції до зміни попиту чи пропонування;
- в) встановлюється рівновага всіх фірм та споживачів;
- г) всі відповіді правильні.

4. До нецінових детермінант попиту на ресурс належить:

- а) попит на готову продукцію;
- б) продуктивність ресурсу;
- в) зміна ціни інших ресурсів;
- г) всі відповіді правильні.

5. Обсяг попиту на ресурс залежить від:

- а) ціни продукту, який виробляється за допомогою цього ресурсу;
- б) ціни даного ресурсу;
- в) граничної продуктивності ресурсу;
- г) всі відповіді правильні.

6. Ефект зворотного зв'язку:

- а) відображає зміни рівноважних цін та обсягів на певному ринку як реакцію на зміни цін та обсягів на всіх взаємопов'язаних ринках;
- б) відображає зміни рівноважних цін та обсягів на певному ринку як реакцію на зміни цін та обсягів на ринках товарів–субститутів;
- в) відображає зміни рівноважних цін та обсягів на певному ринку як реакцію на зміни цін та обсягів на ринках товарів комплементів;
- г) відображає зміни рівноважних цін та обсягів на певному ринку як реакцію на зміни цін та обсягів на ринках ресурсів.
- 7. Необхідною умовою загальної економічної рівноваги для економіки досконалої конкуренції є:**
- а) необмеженість всіх ресурсів;
- б) державне регулювання економіки;
- в) підтримання умов рівноваги між попитом та пропонуванням на ринках всіх продуктів і ресурсів;
- г) максимізація корисності для всіх споживачів.
- 8. Парето-ефективними є розподіли, за яких:**
- а) не існує способу покращити стан всіх учасників обміну;
- б) не існує способу покращити стан хоча б одного учасника обміну без погіршення стану іншого;
- в) всі вигоди від обміну вичерпані;
- г) всі відповіді правильні.
- 9. Якщо в економіці обміну розподіл благ є Парето-ефективним, то:**
- а) обмін не може поліпшити становища жодного суб'єкта;
- б) він належить кривій контрактів;
- в) граничні норми заміни благ для всіх суб'єктів однакові;
- г) всі відповіді правильні.
- 10. Розподіл благ між споживачами M і N є Парето-ефективним, якщо:**
- а) $MRS_{XY}^M = MRS_{XY}^N$ в усіх точках скриньки Еджворта;
- б) $MRS_{XY}^M = 1/MRS_{XY}^N$ на кривій контрактів;
- в) $MRS_{XY}^M = MRS_{XY}^N$ на кривій контрактів;
- г) $MRS_{XY}^M = 1/MRS_{XY}^N$ в усіх точках скриньки Еджворта;

Завдання та задачі для перевірки знань студентів

Задача 1

Перший індивід виробив 200 од. блага x, а другий – 240 од. блага у. Уподобання індивідів щодо даних благ відображаються функціями корисності: $U_1 = x_1^{0,5} y_1^{0,25}$ та $U_2 = x_2^{0,25} y_2^{0,75}$. Індивіди домовилися про розподіл блага x: $x_1 = 120$; $x_2 = 80$. Скільки блага у повинен отримати 1-й індивід для досягнення оптимального по Парето-розподілу благ? При якій ціні блага А ринок забезпечує оптимальне по Парето-розподіл, якщо $P_y = 1$?

Задача 1

Економіка Робінзона Крузо має 450 годин у місяць на працю. Робінзон Крузо виробляє два товари – картоплю та рибу. Обсяг виробництва картоплі залежить від обсягу використання праці – $x = L_x^{1/2}$, а обсяг риби – $y = L_y^{1/2}$. Функція корисності Робінзона Крузо $U = xy$.

Знайдіть оптимальний розподіл часу між виробництвом риби та картоплі, якщо Робінзон Крузо не має контактів з світовою економікою. Як змінить відповідь. Якщо Робінзон Крузо зможе продавати та купувати на світовому ринку необмежену кількість картоплі та риби за ціною: картопля – 0,5 грош. од. / кг, а риба -1,5 грош. од / кг. Отримає Робінзон Крузо виграш від участі в міжнародній торгівлі?

5. ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Підприємство як суб'єкт господарювання. Поняття, цілі й напрямки діяльності підприємства. Види підприємств.
2. Добровільні та інституціональні об'єднання підприємств і організацій.
3. Історія та економічна природа підприємництва.
4. Ознаки, принципи та функції підприємництва.
5. Суб'єкти підприємницької діяльності в Україні.
6. Види підприємницької діяльності.
7. Мале підприємництво в ринковій економіці.
8. Підприємець як суб'єкт ринкових відносин.
9. Характеристика капіталу підприємства. Види капіталу.
10. Основні засоби підприємства. Класифікація основних засобів підприємства, їх активна та пасивна частини.
11. Оцінка основних засобів підприємства. Первісна вартість, відносна вартість, залишкова вартість, ліквідаційна вартість, вартість, що амортизується, справедлива вартість.
12. Порядок оцінки основних засобів при їх зарахуванні на баланс підприємства.
13. Види зносу основних засобів і їх характеристика .
14. Амортизація основних засобів підприємства (надати формули, рисунки, пояснення). Методи нарахування амортизації основних засобів.
15. Переоцінка балансової вартості основних засобів підприємства.
16. Показники, що характеризують виробничу потужність підприємства.
17. Оцінка запасів підприємства при їх надходженні та вибутті.
18. Оборотні засоби підприємства. Склад і структура оборотних засобів.
19. Загальна характеристика та нормування оборотних засобів підприємства.
20. Показники ефективності використання оборотних засобів.
21. Джерела формування оборотних засобів підприємства.
22. Персонал. Класифікація та структура персоналу підприємства.
23. Мотивація праці.
24. Продуктивність праці. Методи вимірювання продуктивності праці. Фактори, що впливають на підвищення продуктивності праці.
25. Оплата праці: сутність, функції, державна політика і загальна організація.
26. Система преміювання на підприємстві.
27. Тарифна система оплати праці. Система посадових окладів. Форми оплати праці (перерахувати і дати коротку характеристику).

28. Оцінка результатів діяльності підприємства. Показники фінансової стійкості підприємства. Прибуток підприємства його економічний зміст.
29. Визначення фінансового результату діяльності підприємства.
30. Ділова кар'єра.
31. Витрати виробництва та їх класифікація.
32. Собівартість як узагальнюючий показник витрат. Види собівартості.
33. Калькуляція собівартості.
34. Види податків і податкових платежів та їх класифікація. Елементи системи оподаткування.
35. Характеристика ПДВ.
36. Характеристика податку на прибуток.
37. Характеристика податку на доходи фізичних осіб.
38. ЄСВ.
39. Суть та функції податків. Суть податкової політики та напрямки її проведення.
40. Поняття управління. Суб'єкти та об'єкти управління.
41. Функції управління. Види управління. Особливості свідомого управління.
42. Форми управління. Методи управління. Принципи управління.
43. Організаційні структури управління на підприємстві.
44. Інвестиційний проект: зміст та основні елементи.
45. Структура підприємства.
46. Формування системи управління на підприємстві.
47. Управління: сутність, об'єкти і суб'єкти, види і методи, принципи.
48. Ринок та його функції.
49. Життєвий цикл продукції та її властивості.
50. Основи товарної політики підприємства.
51. Асортимент як інструмент товарної політики підприємства.
52. Імідж та бренд як інструменти товарної політики.
53. Ціноутворення підприємства: сутність та чинники.
54. Система цін у ринковій економіці.
55. Методи ціноутворення сучасного підприємства.
56. Основи цінової політики підприємства.
57. Методологічні основи прогнозування та планування діяльності підприємства.
58. Стратегія розвитку підприємства.
59. Системи стратегічного планування діяльності підприємства.
60. Бюджетування та його місце в системі планування діяльності підприємства.
61. Оперативне планування діяльності підприємства.
62. Визначення структури інтелектуального капіталу підприємства
63. Оцінка складу інтелектуального капіталу підприємства
64. Інтелектуальна власність. Нематеріальні ресурси. Нематеріальні активи
65. Дефініції «інновація» та «інноваційна діяльність».
66. Характеристика інноваційної діяльності.

67. Аналіз інноваційної активності підприємства.
68. Економічна ефективність інноваційної діяльності на підприємстві.
69. Порядок формування техніко-технологічної бази підприємства.
70. Розрахунок виробничої потужності підприємства.
71. Економічна суть формування виробничої потужності.
72. Визначення величини виробничої потужності бази виробництва
73. Виробнича програма підприємства – формування, планування та виконання.
74. Ресурсне та фінансове забезпечення виробничої програми підприємства.
75. Зміст і порядок розроблення виробничої програми підрозділів підприємства.
76. Матеріально-технічне забезпечення виробництва.
77. Лізинг і виробнича логістика підприємства.
78. Структура та принципи організації виробництва.
79. Організація операційної діяльності.
80. Організаційні типи виробництва.
81. Організація виробничого процесу в часі.
82. Якість і конкурентоспроможність продукції.
83. Система забезпечення конкурентоспроможності продукції.
84. Інструменти управління якістю.
85. Стандартизація і сертифікація продукції.
86. Державний нагляд за якістю та внутрішньовиробничий технічний контроль.
87. Аналіз інноваційно-інвестиційного середовища в Україні.
88. Шляхи активізації інноваційних процесів в Україні.
89. Концепції розвитку підприємства.
90. Сучасні моделі розвитку підприємств.
91. Трансформація підприємства.
92. Загальна характеристика процесу реструктуризації підприємства.
93. Банкрутство підприємства.
94. Процесний підхід до управління підприємством.
95. Сутнісна характеристика бізнес-процесів підприємства.
96. Реінжиніринг бізнес-процесів: концепція і логіка здійснення.
97. Оптимізація бізнес-процесів.
98. Змістовно-типологічна характеристика економічної безпеки підприємства.
99. Аналітична оцінка рівня економічної безпеки підприємства.
100. Основні напрямки організації економічної безпеки підприємства за окремими функціональними складовими.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Піндайк Роберт С. Мікроекономіка: Пер. з англ. // Роберт С. Піндайк, Деніел Л. Рубінфелд. – Київ: Основи, 1996. – 646 с.
2. Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка. Практикум: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. бакалаврів з напрямку «Економіка і підприємництво» / Г.Е. Гронтковська, А. Ф. Косік.; 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: ЦУЛ, 2008. – 418 с.
3. Самюелсон Пол А. Мікроекономіка = Microeconomics: пер. з англ. / Пол А. Самюелсон, Вільям Д. Нордгауз ; наук. ред пер. С. Панчишина. – К.: Основи, 1998. – 544 с.
4. Мікроекономіка: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2007. – 677 с.
5. Мікроекономіка [Електронний ресурс]: тестові завдання, вправи та задачі для студентів факультету менеджменту та маркетингу / НТУУ «КПІ» ; уклад. Н. Я. Бойчук, О. П. Заборовець. - Електронні текстові дані (1 файл: 1,1 Мбайт). - Київ: НТУУ «КПІ», 2009. - 107 с. - Назва з екрана. - Доступ з мережі університету: <http://service.library.ntu-kpi.kiev.ua/documents/E052.doc>
6. Базилевич В.Д. Мікроекономіка: Опорний конспект лекцій. – К.: Четверта хвиля, 1997. – 246 с.
7. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: навч.-метод. посіб. / Горобчук Т.Т. – К.: ЦУЛ, 2002. – 236 с.
8. Лісовий А.В. Мікроекономіка: Навч. посіб. / А.В. Лісовий. – К.: ЦУЛ, 2003. – 192 с.: рис.
9. Косік А.Ф. Мікроекономіка: Навч. посіб. / А.Ф. Косік, Г.Е. Гронтковська. – К.: ЦНЛ, 2004. – 416 с.
10. Вініченко, І. І. Мікроекономіка: Навчальний посібник / І. І. Вініченко, Н. В. Дацій, С. О. Корецька ; Гуманітарний університет «Запорізький інститут державного та муніципального управління». – К.: ЦНЛ, 2005. – 272 с.
11. Базілінська О.Я. Мікроекономіка: навч. посіб. / О.Я. Базілінська, О.В. Мініна ; за ред. О.Я. Базілінської. / 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: ЦНЛ, 2005. – 352 с.
12. Пилипенко В.В. Мікроекономіка: практикум: навчальний посіб. для студ. вищих навч. закл. / В. В. Пилипенко, Н. М. Пилипенко ; МОН України, Сумськ. нац. аграрний ун-т. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 298 с.
13. Ачкасов А.Є. Мікроекономіка: тренінг-курс: навчальний посібник / А.Є. Ачкасов, І.А. Островський, С.Б. Тимофієва ; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Харківська національна академія міського господарства. – Харків: ХНАМГ, 2012. – 247 с.: іл., табл.
14. Кравченко О.А. Мікроекономіка: теоретичні основи: навчальний посібник / О.А. Кравченко ; Міністерство освіти, науки, молоді та спорту України, Одеський національний політехнічний університет. – Одеса: В.В. Букаєв, 2013. – 134 с.: іл.
15. Карагодова О.О. Мікроекономіка: Навчальний посібник. – К.: Четверта хвиля, 1997. – 203 с.

16. Кириленко В.олодимир Іванович Мікроекономіка: Навчальний посібник для студентів економ. спец. вузів / В.І. Кириленко. – К.: Таксон, 1998. – 334 с.
17. Падалка О.С. Мікроекономіка в задачах і тестах: Навчально-методич.посібник / Нац.пед.університет ім.М.Драгоманова. – К., 2000. – 38 с.
18. Задоя А.О. Мікроекономіка: Курс лекцій та вправи: навчальний посібник / А. О. Задоя. – 5-ге вид., стереотип. – К.: Знання, 2006. – 211 с.
19. Мікроекономіка і макроекономіка: Підруч. для студ. екон. спец. закладів освіти: У 2 ч. / С.Будаговська, О.Кілієвич, І. Луніна ; За загальною ред. С. Будаговської. – 2-е вид. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. – 517 с.
20. Економічна теорія: макро- і мікроекономіка: навч. посіб. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / З.Г. Ватаманюк, В.Б. Буняк, Н.І. Гнатюк та інші ; За ред. З. Ватаманюка, С. Панчишина. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2001. – 606 с.
21. Куркін М.В. Мікроекономіка: основи ринкової поведінки: Навч. посіб / М.В. Куркін; вид. переробл. і доп. – Харків: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2001. – 456 с.
22. Стасюк І.В. Мікроекономіка: Навч. посіб. / І.В. Стасюк. – Львів: Афіша, 2004. – 230 с.
- 23.Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Практикум: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. бакалаврів з напрямку «Економіка і підприємництво» / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – К.: ЦНЛ, 2004. – 404 с.
- 24.Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т.Т. Горобчук ; Житомирський інж.-технолог. ун-т. – К.: ЦУЛ, 2004. – 272 с.
25. Андреюк Н.В. Мікроекономіка: Навч. пос. для студ. вищ. навч. закладів / Н.В. Андреюк. – К.: Кондор, 2006. – 176 с.
26. Мікроекономічна теорія: Навч. посіб. / За ред. Г.І. Башнянина, О.В. Щедрої. – Львів: Новий світ, 2007. – 640 с.
27. Мікроекономіка: Практикум: для студ. усіх спец. / С.І. Архієреєв [та ін.] ; Нац. технічний ун-т «Харківський політехнічний інститут». – Х.: ХНТУ, 2007. – 72 с.
28. Пилипенко В.В. Мікроекономіка: Курс лекцій: Навч. посіб. / В.В. Пилипенко. – Суми: ВВП Мрія, 2007. – 284 с.
29. Колесніченко І.М. Мікроекономіка: Практикум / І.М. Колесніченко, В.М. Філатов ; Харківський нац. економ. ун-т. – Харків: ІНЖЕК, 2007. – 232 с.
30. Базілінська О.Я. Мікроекономіка: Теорія та практика: Посіб. / О.Я. Базілінська ; Національний університет «Києво-Моголянська Академія». – К.: ВД «Києво-Моголянська академія», 2007. – 271 с.
31. Калініченко О.В. Мікроекономіка: Практикум: навчальний посіб. для студ. вищих навч. закладів / О. В. Калініченко, Л. М. Березіна ; Полтавська держ. аграрна академія. – К.: ЦУЛ, 2008. – 432 с.
32. А.Ф. Косік, Г.Е. Гронтковська. Мікроекономіка: 2-ге видання, перероблене та доповнене. Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 438 с.

33. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: навч.-метод. посіб. – К.: ЦУЛ, 2002. – 236 с.

34. Лісовий А.В. Мікроекономіка: навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 208 с.